

**ZARZĄDZENIE NR 100/2017
PREZYDENTA MIASTA KIELCE**

z dnia 22 marca 2017 r.

w sprawie zatwierdzenia i wprowadzenia dokumentu „Plan Działania dla Miasta Kielce bazujący na jego potencjale endogenicznym”

Na podstawie art.3 ust. 3 ustawy z 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2016 r. poz. 383, z późn. zm.), art. 30 ust. 1 i ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2016 r. 446, z późn. zm) oraz § 7 ust. 5 Regulaminu Organizacyjnego Urzędu Miasta Kielce, stanowiącego załącznik do Zarządzenia Nr 334/2016 Prezydenta Miasta Kielce z dnia 15 września 2016 r. w sprawie nadania Urzędowi Miasta Kielce Regulaminu Organizacyjnego zarządzam, co następuje:

§ 1.

Zatwierdzam i wprowadzam „Plan Działania dla Miasta Kielce bazujący na jego potencjale endogenicznym” w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszego zarządzenia.

§ 2.

Wykonanie zarządzenia powierza się Dyrektorowi Geoparku Kielce.

§ 3.

Zarządzenie wchodzi w życie z dniem podpisania.

Prezydent Miasta Kielce

Wojciech Lubawski

Załącznik do Zarządzenia Nr 100/2017
Prezydenta Miasta Kielce
z dnia 22 marca 2017 r.

**Plan Działania dla Miasta Kielce bazujący
na jego potencjale endogenicznym**

Plan Działania dla Miasta Kielce bazujący na jego potencjale endogenicznym

INICJATYWAŁOKALNA.PL

Luty 2017

Spis treści

Wstęp.....	3
1. Plan Działania – definicja i metodologia działania	4
2. Opis obszaru objętego Planem Działania	6
2.1. Diagnoza Miasta Kielce	6
2.2. Określenie potencjału endogenicznego na obszarze Miasta Kielce.....	17
3. Koncepcja rozwoju danego obszaru	28
4. Projekty sprzyjające rozwojowi danego terytorium – powiązanie ze sobą projektów lub typów projektów	31
5. Założenia realizacji Planu Działania przez uprawnione podmioty	35
6. Powiązanie projektów z analizą SWOT obszaru – matryca potencjału endogenicznego obszaru.....	37
7. Wpływ realizacji projektów na poziom zatrudnienia	43
8. Matryca powiązań projektów z kosztami i źródłami finansowania	44
9. Powiązanie Planu Działania z dokumentami strategicznymi	46
10. Podsumowanie	48
Spis tabel	50
Spis rysunków	50

Wstęp

Plan Działania dla Miasta Kielce bazujący na jego potencjale endogenicznym jest dokumentem wyznaczającym kierunek działań i ich zakres, który będzie służyć rozwojowi nie tylko obszaru objętego Planem, ale również jego otoczenia. Potencjał endogeniczny wynika z uwarunkowań i zasobów przyrodniczych, kulturowych i przestrzennych odróżniających dany obszar od jego najbliższego sąsiedztwa oraz innych regionów. Jako potencjał endogeniczny Miasta Kielce określono dziedzictwo geologiczne obszaru. Operacyjny charakter dokumentu pozwala na wskazanie typów projektów, które umożliwią wykorzystanie potencjału endogenicznego do rozwoju regionu. Poszczególne typy projektów, m.in. oparte na endogenicznym potencjale obszaru, wynikają przede wszystkim z możliwości jego wykorzystania oraz potrzeb w zakresie niezbędnej infrastruktury uzupełniającej.

W dokumencie zostały zaproponowane projekty umożliwiające stworzenie rozpoznawalnego w skali kraju produktu turystycznego bazującego na zasobie geologicznym Miasta Kielce. Ich realizacja będzie miała pozytywny wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy Kielc i przyczyni się do podniesienia jakości życia mieszkańców. W Planie Działania zostały uwzględnione i opisane walory omawianego obszaru w odniesieniu do rozwoju przedsiębiorczości i gospodarki turystycznej. Oprócz wykorzystania i jednoczesnego wzmocnienia potencjału endogenicznego, priorytetem będzie uzyskanie wymiernych i trwałych korzyści gospodarczych oraz społecznych, które będą rezultatem zaplanowanych projektów, w tym głównie wzrost liczby i jakości miejsc pracy. Zaplanowane działania powinny prowadzić do poprawy konkurencyjności i atrakcyjności turystycznej Miasta Kielce.

Podjęcie działań wpływających pozytywnie na efektywność wykorzystania zasobu geologicznego wzmocni wizerunek Miasta Kielce jako stolicy województwa świętokrzyskiego oraz miejsca wartego odwiedzenia i atrakcyjnego ze względu na swoje walory turystyczne i rekreacyjne. Rozwój kierunku turystycznego opartego na wykorzystaniu zasobów geologicznych będzie wsparciem dla działań podjętych w zakresie aplikowania do Sieci Geoparków Globalnych UNESCO i uzyskania rangi UNESCO Global Geoparks. Zakłada się, że w wyniku realizacji przez podmioty sektora publicznego i gospodarczego poszczególnych projektów liczba osób odwiedzających powstałe atrakcje wyniesie rocznie 500 000, co przyczyni się do powstania (bezpośrednio i pośrednio) ponad 300 nowych miejsc pracy. Dziedzictwo geologiczne i związana z nim georóżnorodność to unikatowy zasób endogeniczny Miasta Kielce, a jednocześnie szansa na rozwój turystyczny w obecnie szybko zmieniającej się sytuacji geopolitycznej na świecie, stale rosnącej liczbie turystów i ich potrzebach.

1. Plan Działania – definicja i metodologia działania

Plan Działania został zdefiniowany jako narzędzie służące wdrażaniu Priorytetu Inwestycyjnego (PI) 8b *wspieranie wzrostu gospodarczego sprzyjającego zatrudnieniu poprzez rozwój potencjału endogenicznego jako elementu strategii terytorialnej dla określonych obszarów, w tym poprzez przekształcanie upadających regionów przemysłowych i zwiększenie dostępu do określonych zasobów naturalnych i kulturalnych oraz ich rozwój poprzez działania EFRR (Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego), polegające na wykorzystaniu do rozwoju endogenicznych potencjałów obszarów. Powyższe podejście, oparte m.in. na analizie wpływu potencjałów endogenicznych na rozwój przedsiębiorczości, ma na celu zwiększenie trwałości istniejących lub nowo utworzonych miejsc pracy¹. Plan Działania dla Miasta Kielce bazujący na jego potencjale endogenicznym (zwany dalej Planem Działania) jest dokumentem, którego utworzenie jest niezbędne dla zapewnienia skuteczności realizacji planowanych przedsięwzięć. Jest to program wdrożeniowy, który przyczyni się do wypełnienia założeń rozwojowych Miasta Kielce zawartych w dokumencie „Strategia Rozwoju Miasta Kielce na lata 2007–2020. Aktualizacja”, zwanej dalej Strategią. Plan pozwala na szczegółowe rozplanowanie poszczególnych zadań, zarówno na etapie projektowym, jak i późniejszym – wykonawczym. Plan Działania opiera się na Strategii danego obszaru, posiadającej spójną i zintegrowaną koncepcję oraz wskazuje powiązane ze sobą projekty lub typy projektów.*

Plan Działania został oparty na potencjale endogenicznym Miasta Kielce. Opracowany dokument w sposób spójny ma za zadanie zaprezentować koncepcję rozwoju obszaru, przedstawić korzyści jakie przyniesie jego realizacja dla Miasta Kielce. W dokumencie wskazane zostały typy projektów, które mają kluczowe znaczenie dla zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu, w tym projekty wynikające bezpośrednio ze Strategii oraz *Lokalnego Programu Rewitalizacji obszarów miejskich, przemysłowych i powojkowych w mieście Kielce na lata 2014–2020*².

Metodologia opracowania i realizacji Planu została określona w oparciu o wiedzę i doświadczenie Urzędu Miasta Kielce, wewnętrzne regulaminy oraz zapisy takich dokumentów, jak Umowa Partnerstwa oraz *Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014–2020*. Wskazania typów projektów dokonano

---

¹ Umowa Partnerstwa. Programowanie perspektywy finansowej 2014–2020. Projekt po zmianach wynikających z uzupełnienia zapisów oraz po negocjacjach programów operacyjnych, Ministerstwo Rozwoju, Warszawa 2015.

² *Lokalny Program Rewitalizacji obszarów miejskich, przemysłowych i powojkowych w mieście Kielce na lata 2014–2020. TOM I*, Urząd Miasta Kielce, Biuro Planowania Przestrzennego Kielce 2014/2016, Lider Projekt.

z uwzględnieniem potrzeby zaangażowania sektora gospodarczego i publicznego w realizację znaczących projektów dla rozwoju Miasta Kielce.

Podstawą opracowania dokumentu były informacje uzyskane z Urzędu Miasta Kielce i jego jednostek podległych oraz bezpośrednio od sektora gospodarczego. Przeprowadzona została diagnoza społeczno-gospodarcza obszaru, w oparciu o uzyskane informacje oraz dane statystyczne Głównego Urzędu Statystycznego (GUS). Analiza pozyskanych informacji oraz wyżej wymienionych dokumentów strategicznych pozwoliła na zdefiniowanie i wybór projektów, które powinny zostać ujęte w Planie Działania oraz wskazanie projektów podstawowych wraz z określeniem podmiotów mogących realizować poszczególne przedsięwzięcia na wyznaczonym obszarze. Dzięki temu możliwe było skonstruowanie Planu Działania w taki sposób, aby maksymalnie zaangażować potencjał sektora gospodarczego do wykorzystania zasobu endogenicznego, wzmocnienia jego rozpoznawalności oraz rozwoju funkcji turystycznej miasta.

W oparciu o uzyskane informacje oraz dokumenty strategiczne wyznaczające kierunki rozwoju jak i działania priorytetowe, zdefiniowany został obszar, który powinien zostać objęty Planem Działania – Miasto Kielce. Konstruując niniejszy dokument wykorzystano wnioski z diagnozy przeprowadzonej na potrzeby procesu rewitalizacji – ze zidentyfikowanych potrzeb rewitalizacyjnych, których wyniki zostały przedstawione w *Lokalnym Programie Rewitalizacji obszarów miejskich, przemysłowych i powojkowych w mieście Kielce na lata 2014–2020*.

2. Opis obszaru objętego Planem Działania

2.1. Diagnoza Miasta Kielce

Projekty wskazane w Planie Działania realizowane będą na terenie Miasta Kielce, położonego w północno-zachodniej części województwa świętokrzyskiego, u stóp Gór Świętokrzyskich, w szerokim obniżeniu terenu między Pasmem Masłowskim na północy, a pasmami Dymińskim i Posłowskim na południu. Przez miasto przepływa rzeka Silnica, łącząca się w jego zachodniej części z rzeką Bobrzą. Miasto stanowi gospodarcze i turystyczne centrum województwa świętokrzyskiego³. Na rysunku 1 przedstawiono lokalizację Miasta Kielce na tle województwa świętokrzyskiego.

Rysunek 1 Lokalizacja Miasta Kielce na tle województwa świętokrzyskiego

Źródło: Mapa administracyjna Polski, administracja.mswia.gov.pl

Zgodnie z danymi GUS za 2015 rok, powierzchnia miasta wynosi około 110 km², co stanowi 0,94% powierzchni województwa. Liczba mieszkańców na dzień 31.12.2015 r. wynosiła 198 046, w tym 93 004 mężczyzn i 105 042 kobiety. 15,5% ogólnej liczby mieszkańców stanowiły osoby w wieku przedprodukcyjnym, 61,1% osoby w wieku

³ Portal województwa świętokrzyskiego, wrota-swietokrzyskie.pl.

produkcyjnym oraz 23,4% w wieku poprodukcyjnym. Na obszarze miasta notuje się ujemny wskaźnik przyrostu naturalnego (-1,7). Ujemna wartość wskaźnika utrzymuje się od kilku lat – w 2013 r. wynosił (-)1,3, a w 2014 r. (-)1,1, co świadczy o starzeniu się społeczeństwa.

W tabeli 1 przedstawiono podstawowe dane statystyczne w odniesieniu do Miasta Kielce w zakresie demografii, struktury przedsiębiorczości i rynku pracy oraz budżetu jednostki w roku 2015.

Tabela 1 Wskaźniki statystyczne dotyczące demografii i aktywności społecznej, struktury przedsiębiorczości i rynku pracy oraz struktury budżetu w Mieście Kielce w 2015 r.

Wskaźnik statystyczny (dane GUS, stan na 31.12.2015)	Miasto Kielce	Województwo świętokrzyskie	Miasta województwie	Polska
Demografia i aktywność społeczna				
Liczba ludności	198 046	1 257 179	7 686 132	38 437 239
Przyrost naturalny	-1,7	-3,0	-0,6	-0,7
Saldo migracji na 1 000 osób (2014 rok)	-3,0	-2,0	0,9	-0,4
Udział % ludności w wieku przedprodukcyjnym	15,5	16,8	16,0	18,0
Udział % ludności w wieku produkcyjnym	61,1	62,1	61,2	62,4
Udział % ludności w wieku poprodukcyjnym	23,4	21,0	22,8	19,6
Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców	47	33	55	35
Struktura przedsiębiorczości i rynku pracy				
Podmioty wpisane do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności	1 457	880	1 715	1 089
Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON w przeliczeniu na 10 tys. ludności	113	71	150	94
Udział % bezrobotnych zarejestrowanych w grupie osób w wieku produkcyjnym	7,7	8,5	5,0*	6,5
Struktura budżetu				
Dochody ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca (gminy łącznie z miastami na prawach powiatu) [zł]	5 497	3 561	6 076	4 114
Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób fizycznych [zł]	1 139	572	1 569	850
Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób prawnych [zł]	69	28	168	61
Udział % dochodów własnych w dochodach ogółem	53	45	65	56
Wydatki ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca [zł]	6 067	3 595	5 960	4 050
Wydatki bieżące w przeliczeniu na 1 mieszkańca na oświatę i wychowanie [zł]	1 575	1 171	1 547	1 340
Wydatki bieżące w przeliczeniu na 1 mieszkańca na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego (2014 rok) [zł]	126	97	214	141

Wydatki bieżące w przeliczeniu na 1 mieszkańca na gospodarkę komunalną i ochronę środowiska [zł]	282	44	402	127
Liczba miejsc noclegowych całorocznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców	123	106	152	127
* wartość poglądowa wyliczona na podstawie średniej dla każdego z miast wojewódzkich				

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na obszarze Miasta Kielce liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2015 r. wyniosła 1 457, a liczba jednostek nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tys. ludności osiągnęła wartość 113. Obie te wartości były zdecydowanie wyższe niż średnia w województwie świętokrzyskim oraz w Polsce, jednak niższe niż średnia dla wszystkich miast wojewódzkich, co wskazuje na niższy poziom rozwoju gospodarczego miasta. Udział procentowy bezrobotnych zarejestrowanych w grupie osób w wieku produkcyjnym wynosił 7,7% i był niższy niż średnia województwa świętokrzyskiego, ale wyższy niż średnia dla Polski i wszystkich miast wojewódzkich.

Parametrami obrazującymi jakość gospodarki miasta są m.in. dochody. W Kielcach w 2015 r. dochody ogółem na 1 mieszkańca wynosiły 5 497 zł i był to wynik niższy niż średnia dla wszystkich miast wojewódzkich, natomiast wyższy niż w Polsce (4 114 zł) i województwie świętokrzyskim (3 561 zł). Udział dochodów własnych w dochodach ogółem w 2015 r. wynosił 53% – był niższy niż w Polsce (56%), oraz wyższy niż w województwie świętokrzyskim (45%). Wynik ten był jednak znacznie niższy niż średnia miast wojewódzkich (65%), co świadczy o niższej samodzielności finansowej, a wynika głównie ze słabych dochodów uzyskiwanych przez mieszkańców i przedsiębiorstwa.

Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób fizycznych obliczany na 1 mieszkańca w 2015 r. wynosił 1 138 zł i był wyższy niż w Polsce (850 zł) i województwie świętokrzyskim (572 zł) oraz niższy od średniej miast wojewódzkich. Udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób prawnych na 1 mieszkańca w 2015 r. był wyższy w porównaniu do wartości krajowej i wojewódzkiej – wynosił 69 zł, natomiast w Polsce 61 zł, a w województwie świętokrzyskim 28 zł, jednak był ponad dwukrotnie niższy niż średnia miast wojewódzkich.

Wydatki Miasta Kielce ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2015 r. wynosiły 6 067 zł. Wynik ten był wyższy niż średnia miast wojewódzkich (5 960 zł) oraz średnia dla kraju (4 050 zł). Również wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca na oświatę i wychowanie były wyższe niż średnia dla województwa świętokrzyskiego, Polski oraz średnia

miast wojewódzkich. Wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego były wyższe tylko w stosunku do średniej dla województwa świętokrzyskiego.

Liczba działających fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców na obszarze miasta w roku 2015 wynosiła 47, podczas gdy w województwie świętokrzyskim 33, a w Polsce 35, jednak była niższa od średniej dla miast wojewódzkich (55).

Ważnym aspektem w rozwoju danego obszaru jest jego atrakcyjność inwestycyjna, rozumiana jako zdolność skłonienia do inwestycji poprzez oferowanie korzyści możliwych do osiągnięcia w trakcie prowadzenia działalności gospodarczej. Obszary oferujące optymalną kombinację czynników lokalizacji stwarzają tym samym najlepsze warunki funkcjonowania przedsiębiorstw, czym przyciągają inwestorów⁴. Opracowywaniem rankingów atrakcyjności inwestycyjnej zajmuje się między innymi Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową. Do czynników lokalizacji stanowiących podstawę tworzenia rankingu należą:

- dostępność transportowa,
- koszty pracy,
- wielkość i jakość zasobów pracy,
- chłonność rynku zbytu,
- poziom rozwoju infrastruktury gospodarczej i społecznej,
- poziom bezpieczeństwa powszechnego.

Raport obejmuje zestawienia w ujęciu wojewódzkim oraz regionalnym. Miasto Kielce znajduje się w podregionie kieleckim. Atrakcyjność inwestycyjna podregionów została oceniona w następujących aspektach⁵:

- 1) **Działalność przemysłowa** – podregion kielecki reprezentuje przeciętną atrakcyjność inwestycyjną w tym zakresie. Z raportu wynika, że najlepszymi lokalizacjami dla przedsiębiorstw przemysłowych są obszary, na których sektor ten posiada długie tradycje i dzięki temu ciągle się rozwija – należą do nich przede wszystkim podregiony: katowicki, rybnicki, łódzki, bielski. Wśród najważniejszych barier rozwoju przemysłu występujących w podregionie kieleckim można wymienić: niską dostępność transportową, braki wykwalifikowanej siły roboczej, obecność obszarów chronionych.
- 2) **Działalność usługowa** – w Polsce najlepszymi miejscami do prowadzenia działalności usługowej są duże miasta, w tym miasta wojewódzkie. Dysponują one znacznymi

---

⁴ *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2015*, Raport Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2015.

⁵ jw.

zasobami pracowników o wysokich, zróżnicowanych kompetencjach oraz posiadają duże i chłonne rynki zbytu. W związku z tym region kielecki odznacza się w tej dziedzinie wysoką atrakcyjnością inwestycyjną.

- 3) **Działalność zaawansowana technologicznie** – podobnie jak w poprzednim przypadku, najlepszymi lokalizacjami dla tego typu działalności są duże ośrodki miejskie. Duży wpływ ma na to obecność szkół wyższych, szkolących przyszłą kadrę innowacyjnych przedsiębiorstw, a także wysoka jakość życia w większych miastach. Biorąc pod uwagę powyższe aspekty, region kielecki został uznany za lokalizację o wysokiej atrakcyjności inwestycyjnej dla działalności zaawansowanej technologicznie.

Na podstawie danych zawartych w omówionym raporcie można stwierdzić, że Miasto Kielce jest miejscem o dużym, jednak niewystarczająco wykorzystywanym potencjale rozwoju. Jednym z atutów miasta jest fakt, że jest ono znanym ośrodkiem wystawienniczo-targowym za sprawą Targów Kielce, które organizują około 70 ekspozycji branżowych rocznie, połączonych z konferencjami naukowymi i pokazami, dzięki czemu stwarzają okazję do nawiązywania kontaktów gospodarczych.

Miasto Kielce jest ośrodkiem turystycznym i kulturalnym regionu, a także miejscem geologicznych osobliwości. Na jego terenie znajduje się 5 rezerwatów przyrody. Korzystne położenie geograficzne, bogata tradycja i historia, a także sieć komunikacyjna oraz sąsiedztwo największych krajowych aglomeracji sprawia, że miasto jest również miejscem dogodnym dla aktywnego wypoczynku. Kielce stanowią bazę wypadową do wycieczek po regionie świętokrzyskim. Miasto znajduje się w bliskiej odległości obiektów i miejsc, które znalazły się w rankingu *TOP 50 najchętniej odwiedzanych atrakcji turystycznych w roku 2016*, publikowanym przez portal *echodnia.eu* – należą do nich⁶:

- Klasztor na Świętym Krzyżu (2. miejsce; 2016 – 310 049; 2015 – 273 336) – ok. 34 km,
- Zamek Królewski w Chęcinach (4. miejsce; 2016 – 203 753; 2015 – 164 227) – 16 km,
- Sanktuarium Matki Bożej w Kałkowie-Godowie (5. miejsce; 2016 – 199 727; 2015 – 172 822) – 49 km,
- Szlaki turystyczne Świętokrzyskiego Parku Narodowego (10. miejsce; 2016 – 143 935; 2015 – 132 107) – ok. 25 km,
- Muzeum Wsi Kieleckiej, Park Etnograficzny w Tokarni (11. miejsce; 2016 – 100 206; 2015 – 93 354) – ok. 20 km,

⁶ Strona internetowa *echodnia.eu*, informacja z dnia 30.01.2017 r.

- Jaskinia Raj (12. miejsce; 2016 – 98 477; 2015 – 92 664) – 11 km,
- Muzeum Henryka Sienkiewicza w Oblęgorku (14. miejsce; 2016 – 94 459; 2015 – 58 832) – 18 km,
- Zespół Pałacowy i Centrum Nauki w Podzamczu Chęcińskim (15. miejsce; 2016 – 94 132; 2015 – 70 500) – 15 km,
- Świętokrzyska Polana w Chrustach k. Zagnańska (16. miejsce; 2016 – 90 000) – 13 km,
- Centrum Kulturowo-Archeologiczne w Nowej Słupi (17. miejsce; 2016 – 85 000; 2015 – 80 000) – 38 km,
- Sanktuarium Matki Bożej Ostrobramskiej w Skarżysku-Kamiennej (18. miejsce; 2016 – 71 000; 2015 – 70 000) – 37 km,
- Pałac Biskupów Krakowskich w Kielcach (20. miejsce; 2016 – 53 279; 2015 – 41 505),
- Osada średniowieczna w Hucie Szklanej (25. miejsce; 2016 – 38 889; 2015 – 36 000) – 32 km,
- Zabytki Szydłowa (26. miejsce; 2016 – 38 451; 2015 – 33 582) – ok. 50 km,
- Muzeum Przyrodnicze na Świętym Krzyżu (27. miejsce; 2016 – 35 727; 2015 – 31 837) – 34 km,
- Centrum Neandertalczyka przy Jaskini Raj (28. miejsce; 2016 – 34 078; 2015 – 27 373) – 12 km.

Dodatkowo na uwagę zasługuje Amfiteatr Kadzielnia w Kielcach, na którym co roku odbywają się liczne imprezy kulturalne. W roku 2016 Amfiteatr odwiedziło 137 600 osób, rok wcześniej liczba ta wyniosła 135 500 osób.

Kielce to również ośrodek targowy. Targi Kielce⁷ to jeden z dwóch liderów targowych w Polsce, rocznie udział w targach bierze ponad 221 000 zwiedzających i gości z blisko 60 krajów – 7 000 firm na wynajętej powierzchni wystawienniczej wielkości 215 000 m².

Miasto Kielce może zostać zaliczone do obszarów szczególnie atrakcyjnych pod względem ukształtowania terenu oraz walorów krajobrazowych. Na terenie miasta występują formy ochrony przyrody, do których należą⁸:

- otulina Chęcińsko-Kieleckiego Parku Krajobrazowego, powołanego *Uchwałą nr XXVI/371/16 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 26 września 2016 r.*

⁷ Targi Kielce exhibition & congress centre, targikielce.pl.

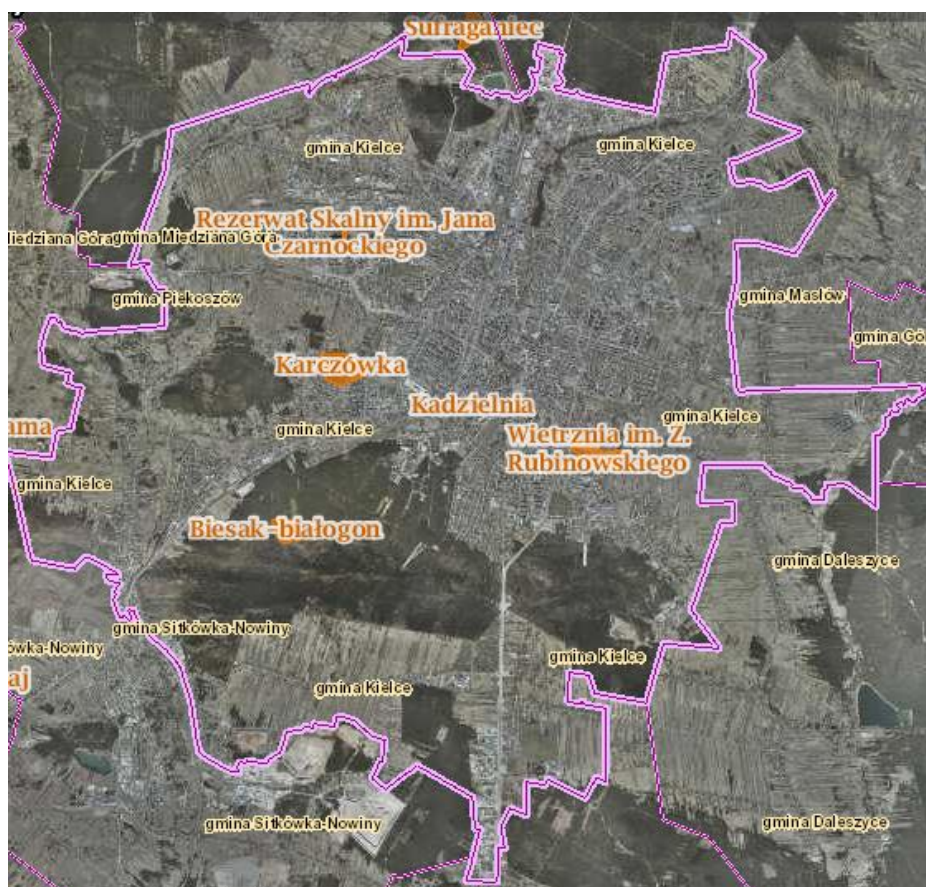
⁸ *Formy ochrony przyrody w województwie świętokrzyskim*, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Kielcach, kielce.rdos.gov.pl, inf. z dnia 19.01.2017 r.

w sprawie utworzenia Chęcińsko-Kieleckiego Parku Krajobrazu (Dz. Urz. Woj. Święt. Poz. 2914 z dn. 29.09.2016 r.).

- 5 rezerwatów przyrody:
  - Karczówka – rezerwat krajobrazowy,
  - Kadzielnia – rezerwat przyrody nieożywionej,
  - Biesak-Białogon – rezerwat przyrody nieożywionej,
  - Wietrznia im. Z. Rubinowskiego – rezerwat przyrody nieożywionej,
  - Rezerwat Skalny im. Jana Czarnockiego – rezerwat przyrody nieożywionej;

Na rysunku 2 przedstawiono rezerваты przyrody występujące na terenie Miasta Kielce.

Rysunek 2 Rezerваты przyrody występujące na terenie Miasta Kielce

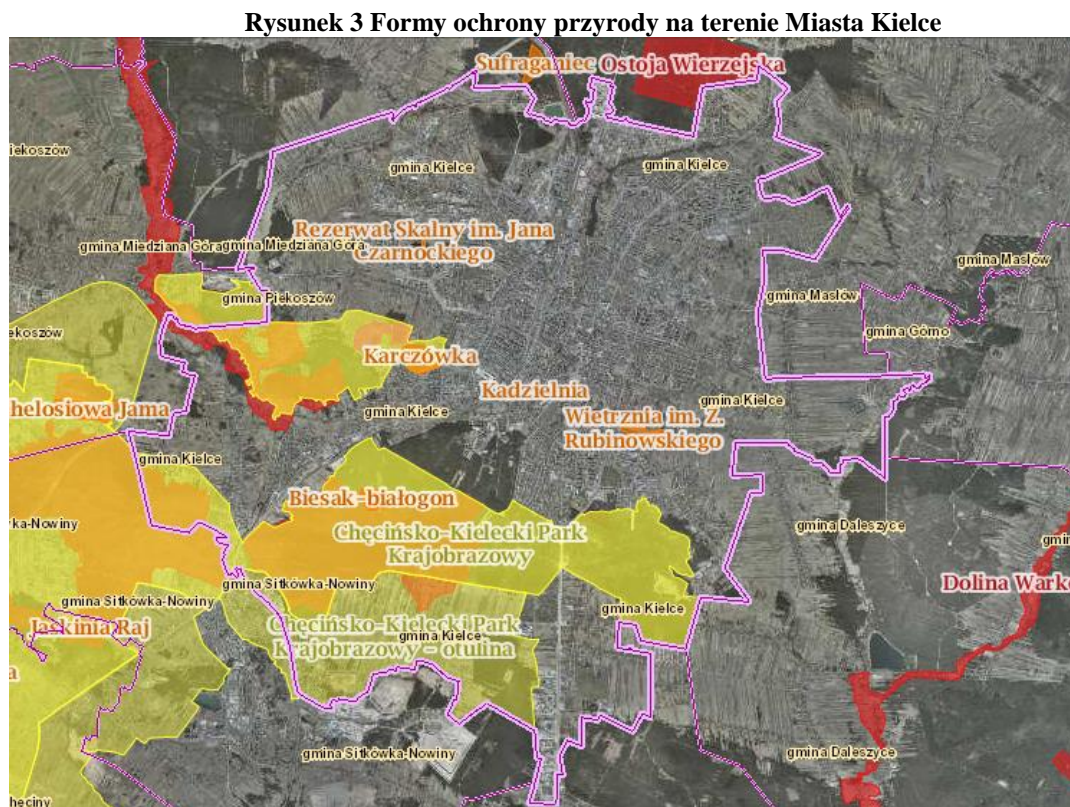

Źródło: Geoserwis Generalnej Dyrekcji Ochrony środowiska, geoserwis.gdos.gov.pl

- Chęcińsko-Kielecki Obszar Chronionego Krajobrazu (utworzony na terenie otuliny Chęcińsko-Kieleckiego Parku Krajobrazowego), Kielecki Obszar Chronionego Krajobrazu;
- specjalne obszary ochrony siedlisk Natura 2000:

- Dolina Bobrzy – kod PLH 260014,
- Ostoja Wierzejska – kod PLH 260035,
- Wzgórza Chęcińsko-Kieleckie – kod PLH 260041;
- 49 pomników przyrody.

Na rysunku 3 przedstawiono obszary chronione występujące na terenie Miasta Kielce.

Źródło: Geoserwis Generalnej Dyrekcji Ochrony środowiska, geoserwis.gdos.gov.pl

Oprócz dogodnej lokalizacji i bliskości miejsc wartych odwiedzenia, Miasto Kielce w swojej infrastrukturze posiada wiele miejsc będących atrakcjami turystycznymi, wśród których do najważniejszych należą⁹:

- **ulica Sienkiewicza** – jej początki sięgają końca XVII w., a pod obecną nazwą funkcjonuje od 1919 r. W ostatnich latach ulica została poddana modernizacji – wyremontowany został na całej długości deptak oraz szereg zabytkowych domów i kamienic z XIX i początków XX w., a całość została oświetlona stylizowanymi lampami. W 2010 r. na początku ulicy został odsłonięty pomnik jej patrona. Ulica Sienkiewicza stanowi centrum handlowo-kulturalno-rozrywkowe Kielce, gdyż po obu jej stronach na całej długości zlokalizowane są liczne sklepy, banki, restauracje, kawiarnie, a także teatr im. Stefana

⁹ *Informator turystyczny województwa świętokrzyskiego*, Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego, s. 9–18.

Żeromskiego oraz hotele. Wraz z Placem Artystów, ulica Sienkiewicza stanowi miejsce, w którym co roku odbywa się szereg imprez kulturalnych, takich jak: Święto Kielce, imprezy towarzyszące Harcerskiemu Festiwalowi Kultury Młodzieży Szkolnej, konkurs mody Off Fashion i inne.

- **Energetyczne Centrum Nauki** (miejsce 45. w *TOP 50 najchętniej odwiedzanych atrakcji turystycznych w roku 2016*) – jest to miejsce popularyzacji nauki poprzez zabawę i eksperymenty. W skład Centrum wchodzi wystawa „Energia” składająca się z 28 interaktywnych stanowisk umożliwiających samodzielne eksperymentowanie, podzielonych na trzy strefy: „Ogień i Ziemia”, „Powietrze i Woda”, „Człowiek”; laboratorium „Generator Mocy” będący połączeniem pracowni chemicznej, fizycznej i biologicznej, w którym organizowane są warsztaty popularnonaukowe; kino 3D oraz Energetyczny Ogród Doświadczeń.
- **Geopark Kielce** – to jednostka budżetowa Miasta Kielce utworzona na mocy Uchwały Rady Miejskiej w Kielcach – nr XV/268/2003. Działalność swoją rozpoczął 1.10.2003 r. pod nazwą Centrum Geoedukacji Kielce. Geopark Kielce stawia sobie za cel stymulowanie wzrostu gospodarki poprzez właściwe wykorzystanie walorów przyrodniczych miasta, a w szczególności rezerwatów geologicznych istniejących na terenie Kielc¹⁰. Geopark Kielce łączy rezerваты: Kadzielnia – Park i Amfiteatr Kadzielnia, Wietrznia wraz z Centrum Geoedukacji (miejsce 24. w rankingu *TOP 50 najchętniej odwiedzanych atrakcji turystycznych w roku 2016*), Ośrodkiem Pracy Twórczej „Wietrznia” i Rezerwat skalny im. Jana Czarnockiego na Ślichowicach. Celem działalności jest stymulowanie wzrostu gospodarki poprzez właściwe wykorzystanie walorów przyrodniczych miasta, w szczególności rezerwatów geologicznych znajdujących się na obszarze Miasta Kielce. W ramach działalności prowadzony jest Kielecki Ogród Botaniczny zlokalizowany na wschodnim stoku wzgórza Karczówka ze spadkiem w kierunku wschodnim i południowym, gdzie różnica poziomów między najwyższym a najniższym miejscem wynosi 20 m, znacznie uatrakcyjnia walory przyrodnicze i krajobrazowe tego miejsca. Z wyższych partii ogrodu rozciąga się widok na miasto i pobliskie pasma Gór Świętokrzyskich, z Pasmem Dymińskim na planie pierwszym. W ramach prowadzonego *Centrum Geoedukacji*, będącego nowoczesną placówką pozwalającą na lepsze zrozumienie geologicznego fenomenu Gór Świętokrzyskiego, na czele z gołoborzami, jaskiniami czy dawnymi rafami koralowymi, odwiedzający mają

---

¹⁰ GeoPark Kielce, geopark-kielce.pl.

możliwość zwiedzenia Galerii Ziemi wraz z wirtualną jaskinią, „Podróży do wnętrza Ziemi” – Kapsułą Symulatorem 5D, zwiedzenia wystaw czasowych, wzięcia udziału w zajęciach geoedukacyjnych (teoretyczno-praktycznych), zajęć terenowych w obrębie obiektów geoturystycznych Kielce, jak również udziału w organizowanych imprezach i wydarzeniach geoedukacyjnych.

- **Katedra pw. Wniebowzięcia NMP** – kolegiata wzniesiona na Wzgórzu Zamkowym ufundowana została przez biskupa Gedeona w 1171 r. Na przestrzeni wieków była wielokrotnie przebudowywana, obecnie jest to wczesnobarokowa trójnawowa bazylika.
- **Klasztor na Karczówce** – pobernardyński zespół klasztorny z XVII w. ufundowany przez biskupa Marcina Szyszkowskiego. Zlokalizowany jest na wzgórzu Karczówka w sercu rezerwatu krajobrazowego o tej samej nazwie.
- **Kościół pw. św. Wojciecha** – jest to najstarszy kościół w Kielcach. Pierwsza, drewniana świątynia ufundowana została w końcu XI lub początku XII w. Obecny kościół został wzniesiony w 1763 r. i rozbudowany w XIX w.
- **Pałacyk Tomasza Zielińskiego** – od 1847 r. była to rezydencja mieszkalna mecenasa sztuk pięknych i miłośnika starożytności, przekształcona ze szkoły końskiej, tzw. „rajtszuli”. To neogotycki zespół pałacowo-ogrodowy, ogrodzony murem z basztą „Plotkarką”. Obecnie mieści się w nim Dom Środowisk Twórczych oraz kawiarnia.
- **Dworek Laszczyków** (miejsce 49. w rankingu *TOP 50 najchętniej odwiedzanych atrakcji turystycznych w roku 2016*) – jedyny zachowany drewniany Dwór w Kielcach pochodzący z XVIII w. Mieszczą się w nim wystawy czasowe Muzeum Wsi Kieleckiej.
- **Park Miejski im. Stanisława Staszica** – powstał w 1830 r. na bazie ogrodu Dyrekcji Górniczej przekazanego na użytek publiczny. W 1906 r. postawiono na jego terenie pomnik Stanisława Staszica, a w 1922 r. park otrzymał jego imię. Dzięki zlokalizowanej na jego terenie muszli koncertowej, Park Miejski jest miejscem organizowanych w Kielcach imprez kulturalnych, rekreacyjnych i sportowych.
- **Muzea:**
  - Muzeum Narodowe (miejsce 20. w rankingu *TOP 50 najchętniej odwiedzanych atrakcji turystycznych w roku 2016*) – zlokalizowane w dawnym pałacu biskupów krakowskich, ufundowanym w latach 1637–1644 przez Jakuba Zadzika. Jest to najlepiej zachowany obiekt architektoniczny w Polsce z czasów dynastii Wazów z zachowanymi oryginalnymi wnętrzami. Na terenie należącym do pałacu odtworzono ozdobny ogród zwany włoskim, z XVII-wiecznym układem

kwaterowym. Muzeum posiada ekspozycje stałe: Zabytkowe wnętrza z XVII i XVIII w., dawne uzbrojenie europejskie i wschodnie, Sanktuarium Marszałka Józefa Piłsudskiego, galerię malarstwa polskiego i sztuki zdobniczej. Muzeum Narodowe w Kielcach posiada swoje oddziały: Pałac Henryka Sienkiewicza w Oblęgorku, Muzeum lat Szkolnych Stefana Żeromskiego w Kielcach, Muzeum Dialogu Kultur w Kielcach, Muzeum w Wiślicy.

- Muzeum Zabawek i Zabawy (miejsce 21. w rankingu *TOP 50 najchętniej odwiedzanych atrakcji turystycznych w roku 2016*) – największe i najstarsze muzeum zabawek w Polsce, prezentujące kilka tysięcy eksponatów, m.in. kolekcję lalek z całego świata, zabawki historyczne i ludowe, modele samochodów, samolotów, statków, kolejkę elektryczną oraz marionetki teatralne.
- Muzeum Historii Kielc (miejsce 48. w rankingu *TOP 50 najchętniej odwiedzanych atrakcji turystycznych w roku 2016*) – „młode” muzeum, które powstało w 2006 r. Jego ekspozycja stała „Z dziejów Kielc” przedstawia wiedzę o mieście w różnych epokach: średniowieczu, okresie panowania biskupów krakowskich oraz XIX i XX stulecia.
- Muzeum Geologiczne – Oddział Świętokrzyski Państwowego Instytutu Geologicznego.
- **Teatry:**
  - Teatr im. Stefana Żeromskiego,
  - Teatr Lalki i Aktora „Kubuś”,
  - Kielecki Teatr Tańca.
- **Filharmonia Świętokrzyska im. Oskara Kolberga w Kielcach** – jedyna tego typu placówka w regionie, jest głównym organizatorem koncertów symfonicznych, kameralnych, recitali oraz innych form prezentacji utworów muzycznych. Propaguje muzykę polską i zagraniczną, twórczość kompozytorów klasycznych i współczesnych, wspiera amatorski ruch muzyczny oraz edukację muzyczną dzieci i młodzieży.
- **Pozostałe atrakcje:**
  - Automobilklub Kielecki,
  - Kielecki Park Linowy,
  - Centrum Rozrywki na Telegrafie,
  - Ośrodek Myśli Patriotycznej i Obywatelskiej,
  - Institute of Design Kielce.

2.2. Określenie potencjału endogenicznego na obszarze Miasta Kielce

Punktem wyjścia do opracowania Planu Działania jest określenie lokalnych potencjałów, które można wykorzystać do rozwoju danego obszaru. Takie podejście jest niezbędne w procesach zmierzających do trwałej i realnej poprawy jakości oraz warunków życia społeczności lokalnej. W niniejszym dokumencie skupiono się na potencjale endogenicznym występującym na obszarze.

Poprzez **potencjał endogeniczny** należy rozumieć zasoby własne regionu, wywodzące się z jego specyfiki lub historii. Za zasoby endogeniczne można uznać środowisko przyrodnicze ożywione i nieożywione, walory krajobrazowe czy kulturowe, położenie, kapitał ludzki wywodzący się z tradycji i kultury lokalnej. Zasób endogeniczny jest czynnikiem, na którym może bazować rozwój danego obszaru, w związku z czym rozwój Miasta Kielce należy opierać w głównej mierze na posiadanym potencjale wewnętrznym.

W związku z powyższym przeprowadzono identyfikację obszaru Miasta Kielce, aby uzupełnić wiedzę własną i posiadane informacje, co w rezultacie pozwoliło zdefiniować kluczowy potencjał endogeniczny. Na podstawie uzyskanych informacji wyodrębniono obszar działania i zdefiniowano zasób endogeniczny, który odpowiednio wykorzystany przyniesie wymierne korzyści społeczno-gospodarcze dla Miasta Kielce, a tym samym dla województwa świętokrzyskiego.

Należy podkreślić, że obszar Miasta Kielce jest bogaty w zasoby przyrodnicze i środowiskowe, a także kulturowe, świadczące o wartości historycznej i kulturowej obszaru. Należy nadmienić, że już w X w. (według innych źródeł XI w.) na terenie obecnego obszaru miasta wzniesiony został kościół pw. św. Wojciecha, jednak badania archeologiczne wykazują, że wcześniej istniała tu osada będąca miejscem wymiany towarowej¹¹. Wiele obiektów z terenu Kielc objętych jest ścisłą ochroną konserwatorską. Według rejestru zabytków Narodowego Instytutu Dziedzictwa (stan na dzień 31 grudnia 2016 roku) na terenie miasta znajduje się około 100 zabytków nieruchomych, wśród których do najważniejszych należą¹²:

- zespół katedralny, pl. Wniebowzięcia NMP, nr rej.: A.322/1-3 z 27.06.1932 i z 15.02.1967,
- zespół kościoła pw. św. Wojciecha, plac św. Wojciecha, nr rej.: A.325/1-5 z 15.02.1967, z 21.02.1994,
- synagoga, ob. archiwum, ul. Warszawska 17, 1902, nr rej.: A.328 z 14.07.1987,

¹¹ Strona internetowa Urzędu Miasta Kielce, *um.kielce.pl*.

¹² Strona internetowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa, *nid.pl*.

- zespół klasztorny bernardynów na Karczówce, nr rej.: A.403/1-4 z 23.06.1967,
- park miejski z ogrodzeniem, 1830, nr rej.: A.335z 17.12.1957 i z 15.02.1972,
- zespół pałacu biskupiego, pl. Zamkowy, nr rej.: A.336/1-4 z 28.01.1965,
- ul. Duża i ul. Jana Pawła II, zabudowa ulicy, XVIII-XIX w., nr rej.: A.337 z 14.08.1976,
- zabudowa ulicy św. Leonarda, XIX-XX w., nr rej.: A.348 z 14.08.1976,
- Rynek (d. Pl. Partyzantów) z wlotami ulic: Piotrkowska, Kozia, Warszawska, Bodzentyńska, Mała, Leśna, XIV-XX w., nr rej.: A.358 z 14.08.1976,
- zabudowa ul. Sienkiewicza i Rynku,
- Dom Wychowania Fizycznego i Przynależenia Obronnego, ob. Wojewódzki Dom Kultury, ul. Ściegiennego 2, 1935, nr rej.: A.3/1-5 z 15.07.1976 i z 30.06.2003,
- układ przestrzenny i ukształtowanie architektoniczne pl. Wolności wraz z wylotami ulic: Ewangelickiej, Hipotecznej, Mickiewicza, Słowackiego, Śniadeckich i Głowackiego, 2 poł. XIX w., nr rej.: A.395 z 22.03.1968 i z 14.08.1976.

Tym, co wyróżnia Kielce na tle regionu, kraju, a nawet Europy, jest położenie miasta i wyjątkowe dziedzictwo geologiczne. Tereny, na których zlokalizowane jest miasto, zbudowane są ze skał dokumentujących niemal 600 mln lat historii geologicznej, w której miały miejsce zdarzenia i procesy biotyczne i abiotyczne istotne w skali regionalnej i globalnej. Geologiczny zapis tych zdarzeń i procesów w postaci profili skalnych, dostępny jest do obserwacji na powierzchni, w licznych odsłonięciach naturalnych i sztucznych zlokalizowanych w granicach administracyjnych miasta. Wybrane obiekty geologiczne z uwagi na wysoką rangę dydaktyczną i naukową, zostały objęte ochroną jako rezerваты przyrody, a także zakwalifikowane do prestiżowej listy geostanowisk reprezentatywnych dla obszaru Polski, sporządzonej przez Instytut Ochrony Przyrody Polskiej Akademii Nauk w ramach Programu „Geosites” koordynowanego przez Międzynarodową Unię Nauk Geologicznych (IUGS), (www.iop.krakow.pl/geosites). Poza aspektami naukowymi i dydaktycznymi, istotną wartością obszaru objętego granicami miasta jest czytelny związek między dziedzictwem przyrodniczym (w tym geologicznym), a dziedzictwem przemysłowym i kulturowym. Zależności te rozpatrywane w ujęciu holistycznym, dają istotną wartość potencjału endogenicznego w postaci unikatowego krajobrazu. Stanowi to wypadkową budowy geologicznej i wieloletniej działalności człowieka związanej z geologią oraz nakładającej się na ten obraz specyfiki terenu zurbanizowanego podlegającego ciągłym przemianom przestrzenno-architektonicznym. Kluczowym przejawem zależności człowiek-geologia ciągle

widocznym w zurbanizowanym krajobrazie miasta są liczne pozostałości historycznego górnictwa kruszcowego i skalnego oraz wykorzystanie lokalnego kamienia w architekturze.

Kielce są historycznym centrum górnictwa i miejscem narodzin polskiej dydaktyki geologicznej. Kielce stanowią również centrum regionu geoprzyrodniczego, wyodrębnionego w początkach XIX w., w związku z rozwojem nauk, szczególnie nauk o Ziemi. Zasoby regionu świętokrzyskiego były wykorzystywane już przez neolitycznych górników, w starożytności przez hutników, w średniowieczu wydobywana była ruda żelaza, w epoce renesansu zasoby wykorzystywane były przez kamieniarzy i muratorów, a zachowane ślady tej działalności stanowią obecnie zabytki techniki. Kielce były jednym z ważniejszych ośrodków Staropolskiego Okręgu Przemysłowego. Śladem działań prowadzonych na przestrzeni wieków są liczne wyrobiska, które umożliwiają badanie warstw skalnych. Ponadto na terenie Kielc odnaleziono ślady wydobywania ołowiu i srebra – pozostałości kopalń Karczówki – Grabiny – Bruszni. W północnej części miasta, na terenie obecnego osiedla Szydłówek znajdują się pozostałości szybów kopalni rud żelaza „Włodzimierz”. We wschodniej części Pasma Kadzielniańskiego zlokalizowane są głębokie wielopoziomowe wyrobiska dawnych odkrywkowych kopalń wapieni. Wydobywane kopaliny przetwarzane były w miejscowych zakładach, m.in. w hutach Białogonu i Niewachłowa oraz wapiennikach Kadzielni i Wietrzni¹³.

W związku z powyższym za najbardziej znaczący potencjał endogeniczny miasta należy uznać **georóżnorodność obszaru**, która należy do najwyższych w Polsce. Ponadto region jest przedmiotem badań prowadzonych od wielu lat przy użyciu najnowocześniejszych dostępnych metod, dzięki czemu również stan rozpoznania stanowisk geologicznych należy do najlepszych w Polsce. Bogata przeszłość geologiczna i niezwykle ukształtowanie terenu czynią Miasto Kielce i jego okolice obszarem o unikatowych walorach. Podejmowane są również działania partnerskie we współpracy z okolicznymi gminami, zmierzające do utworzenia geoparku aplikującego do Sieci Geoparków Globalnych UNESCO.

Kielce są jedynym miastem w Polsce, na terenie którego znajduje się 5 rezerwatów, z czego aż **4 to rezerwaty geologiczne**.

Pierwszym w Polsce rezerwatem geologicznym jest **Rezerwat skalny im. Jana Czarnockiego**, położony w północno-zachodniej części miasta, w sąsiedztwie stacji PKP Kielce Herbskie, między dwoma wyrobiskami górniczymi, w pobliżu osiedla Ślichowice i osiedla Pod Dalnią. Jest to antropogeniczny ostaniec fragmentu góry Ślichowica

---

¹³ jw.

(303 m n.p.m.). Rezerwat został utworzony w 1952 r. i powiększony w 1958 r., a jego powierzchnia wynosi obecnie 0,55 ha.

Na terenie Czarnowskich Górek w północno-zachodniej części Kielc w okresie międzywojennym funkcjonowały trzy kamieniołomy. W trakcie II wojny światowej i okresie powojennym eksploatację zintensyfikowano, zwłaszcza w obrębie góry Ślichowicy. Dzięki staraniom Jana Czarnockiego już w 1949 r. jedną ze ścian w czynnym kamieniołomie objęto ochroną jako pomnik przyrody. W efekcie dalszych skoordynowanych działań ochronnych i górniczych pomiędzy dwoma dawnymi wyrobiskami pozostał filar skalny. Wyrobiska te, odsłaniając wnętrze góry, udostępniły przekroje sfałdowanych warstw wapieni dewonu górnego. Odsłonięte w rezerwacie warstwowe wapienie i łupki są osadem stopniowo pogłębiającego się morza dewońskiego sprzed 375 milionów lat powiązanego z łysogórskim regionem Gór Świętokrzyskich. Osady te ukształtowane są jako wapienie płytowe z ubogimi skamieniałościami i wkładkami marglistych łupków. Około 50 milionów lat później osady morza wypełniającego przestrzeń m.in. dzisiejszego terenu Miasta Kielce, uległy sfałdowaniu pod wpływem sił ściskających zbiornik morski i wynoszących ku górze nagromadzone osady¹⁴.

Ewenementem jest bardzo rzadko spotykany fałd leżący (obalony) – jedyne tak okazałe i dobrze widoczne odsłonięcie tego typu w Polsce. Znajduje się ono w chronionej zachodniej ścianie. Na lewo od fałdu leżącej warstwy skał stoją prawie pionowo, w dolnej części podginają się pod niego, a w górnej okrywają go. Odsłonięcie to ma wybitne walory dydaktyczne, stąd jego fotografie i opisy można spotkać w wielu podręcznikach szkolnych i akademickich.

Celem ochrony było zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych odkrywki skalnej z odsłoniętymi, interesującymi formami tektonicznymi w postaci wyraziście przełałdowanych skał wapiennych oraz zachowanie roślinności zielnej i krzewiastej. W obrębie rezerwatu występują najstarsze, dewońskie osady skalne. We wschodniej części kamieniołomu znajduje się ponadto Jaskinia pod Fałdem o długości 11 m i głębokości 5 m. Fauna kopalna w kamieniołomie jest raczej uboga i nie występuje w dużych skupiskach. Najczęściej spotyka się skamieniałości ramienionogów, liliowców, małży, trylobitów, niekiedy koralii¹⁵.

---

¹⁴ jw.

¹⁵ Strona internetowa Urzędu Miasta Kielce, um.kielce.pl.

Niezwykle cennym i najbardziej znanym obiektem geologicznym Kielc jest **Rezerwat Kadzielnia** utworzony w 1962 r.¹⁶. Zlokalizowany jest w pobliżu centrum miasta, na lewym brzegu rzeki Silnicy, pomiędzy aleją Legionów a ulicami Krakowską i Pakosz w obrębie parku Kadzielnia.

Na Kadzielni od XVIII w. wydobywano wapień przeznaczony do celów budowlanych. Pierwszy piec do wypalania wapna powstał tu około 1770 r. Kamieniołomy w wyniku eksploatacji stopniowo zwiększały swój zasięg i wraz z wapiennikami stały się przyczyną powstania głębokich wyrobisk, które na najniższym poziomie zalewane były wodami podziemnymi. Ponadto Pasma Kadzielniańskie od dziesięcioleci pełni funkcje terenów rekreacyjno-parkowych miasta. Już na początku XIX w. projektowano utworzenie na Kadzielni parku z ogrodem botanicznym, ale z wielu koncepcji zagospodarowania Kadzielni jako terenu edukacyjno-rekreacyjnego zrealizowano jedynie niewielką część założeń – w 1971 r. z okazji obchodów IX wieków Kielc oddano do użytku amfiteatr, umiejscowiony we wnętrzu południowej części wyrobiska oraz tereny parkowe z tarasami widokowymi na wschodnim zboczu wzgórza.

Kadzielnia była przedmiotem zainteresowania badaczy od początku istnienia polskiej geologii, jednak zmagania o jej ochronę zakończyły się sukcesem dopiero w 1962 r. Rezerwat utworzono w celu zachowania grupy skał wapiennych o malowniczym ukształtowaniu, ze stanowiskami rzadkich roślin oraz cennymi znaleziskami paleontologicznymi. Geologiczne odkrycia na Kadzielni zapoczątkowane w XIX w., kontynuowane przez cały wiek XX trwają do chwili obecnej. Skały odsłonięte na powierzchni ok. 7,5 ha stanowią przestrzeń badawczą dla różnych specjalizacji nauk o Ziemi. Głównym przedmiotem zainteresowania badaczy od ponad 170 lat jest profil litologiczno-stratygraficzny morskich osadów górnego dewonu, zawierający liczne skamieniałości. Ponadto w obrębie wyrobisk już w XIX w. znane były jaskinie, niestety niektóre uległy zniszczeniu w wyniku eksploatacji złoża. Obecnie znanych jest 25 obiektów kwalifikowanych jako jaskinie lub schroniska podskalne, a większość z nich zlokalizowana jest w obrębie Skałki Geologów.

Do najważniejszych wartości naukowo-edukacyjnych Kadzielni należą:

1. Profil litologiczno-stratygraficzny skał dewonu górnego z charakterystyczną facją zwaną kadzielniańską (*facja* jest to zespół cech litologicznych skał i zawartych w nich

---

¹⁶ *Założenia geologiczne udostępniania Parku Kadzielnia w Kielcach*, Urząd Miasta Kielce, Kielce 2003, s. 2–11.

skamieniałości, odróżniający skały (i osady) powstałe w tym samym czasie, ale w różnych środowiskach sedymentacji¹⁷).

2. Stanowisko paleontologiczne kopalnej fauny koralowców, ramienionogów, głowonogów, ryb pancernych i konodontów.
3. Zjawiska i formy krasu kopalnego oraz jaskinie z namuliskami zawierającymi szczątki fauny plejstocenijskiej.
4. Zjawiska mikrotechniki i związane z nimi formy żyłowej mineralizacji kruszcowo-kalcytowej.
5. Zjawiska geomorfologiczne obrazujące rozwój rzeźby oraz współczesne procesy geodynamiczne.
6. Relikt krajobrazowy góry Kadzielni zachowany w postaci fragmentu szczytowych skałek wapiennych z resztkami pierwotnej roślinności naskalnej.

We wschodniej części Kielc, w pobliżu drogi krajowej 73 położony jest **Rezerwat Wietrznia im. Zbigniewa Rubinowskiego**. Został utworzony w 1999 r., a jego powierzchnia wynosi 17,95 ha. W związku z rozwojem miasta, położone na południowo-wschodnich obrzeżach Kielc wzgórze Wietrzni i Międzygórze stały się obiektem zainteresowania górniczego pod koniec XIX w. Rozwój wydobycia wapieni rozpoczętego w 1893 r. spowodował powstanie trzech wielopoziomowych wyrobisk, które w wyniku eksploatacji utworzyły ciąg ujawniający szczegóły budowy geologicznej wschodniej części Pasma Kadzielniańskiego. Po zakończeniu eksploatacji wyrobiska stały się przedmiotem różnych koncepcji zagospodarowania.

Największą wartość rezerwatu stanowi ciągły profil skał dewonu górnego, odsłonięty na długości 800 m, co czyni go jednym z najdłuższych tego typu profili w Polsce. Ilustruje on zmienność osadów zbiornika morskiego i różne warunki powstawania osadów, dzięki czemu możliwe jest, wraz z innymi odsłonięciami z terenu miasta, odtworzyć ukształtowanie morza sprzed 380 milionów lat. Ponadto Skały Wietrzni stanowią ważne stanowisko paleontologiczne, gdyż występuje tu kilkadziesiąt gatunków dewońskich skamieniałości.

Rezerwat Wietrznia posiada duże walory krajobrazowe. Jego obrzeża składają się z licznych punktów i ciągów widokowych. Powstałych w wyniku działalności górniczej zbiornik wodny o powierzchni ok. 1 ha został objęty ochroną w 1999 r. jako użytek ekologiczny¹⁸.

¹⁷ Serwis internetowy Wydawnictwa Naukowego PWN, *encyklopedia.pwn.pl*.

¹⁸ *Rezerwaty przyrody nieożywionej na terenie Miasta Kielce*, Geopark Kielce 2008.

W południowo-wschodniej części rezerwatu zlokalizowane jest Centrum Geoedukacji. Jest to miejsce, w którym za pomocą nowoczesnych metod i narzędzi edukacyjnych, takich jak Kapsuła-symulator 5D, Galeria Ziemi z wirtualną jaskinią, czy zajęcia terenowe, przekazywana jest wiedza geologiczna i geograficzna. Jest to miejsce atrakcyjne dla osób zwiedzających należących do różnych grup wiekowych, wykorzystywane metody są szczególnie atrakcyjne dla najmłodszych odbiorców.

Centrum Geoedukacji jest siedzibą Geoparku Kielce. Plan rozwoju instytucji ma na celu pełne wykorzystanie potencjału obiektów geologicznych Miasta Kielce, w tym działalności rozrywkowej związanej z organizacją imprez kulturalno-artystycznych na terenie Amfiteatru Kadzielnia, działalności sportowej, turystycznej, edukacyjnej i promocyjnej. Jednostka realizuje również działania związane z partnerskim projektem utworzenia geoparku aplikującego do Sieci Globalnych Geoparków UNESCO, co umożliwi nawiązanie szerszej współpracy międzynarodowej¹⁹.

Istnienie Geoparku zakłada wykorzystanie sieci terenowych stanowisk geologicznych regionu dla rozwoju turystyki i edukacji, bazując na kieleckich rezerwach przyrody. Dostępność obiektów, a przede wszystkim ich rola edukacyjna, są uzależnione od działań ludzkich, które decydują o rozwoju geoturystyki oraz powstaniu niezbędnej infrastruktury geoparku.

W kompleksie leśnym Pasma Posłowickiego, w kierunku południowo-zachodnim od centrum miasta, w pobliżu stacji PKP Kielce-Białogon zlokalizowany jest **rezerwat Biesak-Białogon**. W jego skład wchodzi północno-zachodnie ramię Kamiennej Góry z dawnym wyrobiskiem górniczym i doprowadzającym do niego wydłużonym przekopem. Rezerwat został utworzony w 1981 r., a jego powierzchnia wynosi 13,13 ha.

Podobnie jak w przypadku wymienionych wcześniej rezerwatów, możliwość poznania budowy geologicznej Pasma Posłowickiego została zapewniona dzięki eksploatacji piaskowców w tamtym rejonie. Po zakończeniu eksploatacji w 1961 roku pozostało wyrobisko odsłaniające skały kambru i ordowiku, zalegające w skomplikowanej pozycji tektonicznej. W środkowej części rezerwatu oraz w przekopie wprowadzającym do wyrobiska od północy zalegają osady po zbiornikach morskich z dwóch różnych okresów geologicznych: sprzed 540 milionów lat (okresu kambryjskiego) i sprzed 480 milionów lat (okresu ordowickiego). Przestrzenny układ skał będący obrazem tektoniki starszego paleozoiku stanowi największy walor przyrodniczy rezerwatu Biesak-Białogon. Osady kambru i ordowiku

---

¹⁹ Strona internetowa Geoparku Kielce, geopark-kielce.pl.

występują tu w układzie przestrzennym normalnym i zaburzonym. Układ zaburzony, podobnie jak niezgodności kątowe i przerwy w osadzaniu występujące w profilu skał, jest wynikiem wzmoczonych ruchów skorupy ziemskiej, związanych z górotwórczością kaledońską, zakończoną około 420 milionów lat temu, w wyniku której ukształtowany został stary górotwór świętokrzyski. Choć obszar jest rezerwatem przyrody nieożywionej, to około 70% jego powierzchni jest zalesione. Ponadto na jego terenie zarejestrowano obecność wielu rzadkich i chronionych gatunków roślin. Uwarunkowania te, a także obecność na terenie rezerwatu małego jeziora, uzupełniają wartości geologiczne obszaru i podnoszą jego walory krajobrazowe, czyniąc go wyjątkowym miejscem wypoczynku znajdującym się w mieście²⁰.

Oprócz wspomnianych wyżej rezerwatów geologicznych, na szczególną uwagę zasługuje również rezerwat krajobrazowy częściowy **Karczówka**. Obejmuje on wzgórze Karczówka (najwyższe wzniesienie Pasma Kadzielniańskiego – 340 m n.p.m.) z wyjątkiem części północnego stoku (będącego własnością księży Pallotynów) oraz samego wierzchołka zwieńczonego zabudowaniami kościoła św. Karola Boromeusza i klasztoru pobernardyńskiego ufundowanego przez biskupa Marcina Szyszkowskiego w XVII w. Rezerwat został utworzony w 1953 r., a jego powierzchnia wynosi 26,62 ha. Karczówka często przedstawiana jest w literaturze dawnej i współczesnej jako miejsce widokowe, cel wycieczek i spacerów, a z uwagi na sakralny charakter jest również miejscem spotkań religijnych i kulturalnych. Ponadto od wielu lat Karczówka jest pierwszym obiektem krajoznawczym na znakowanym górskim szlaku turystycznym PTTK z Kielc do Chęciny, prowadzącym przez podnóża Dalni, Grabiny, Brusznę i Białogon. Malowniczość szlaku i jego atrakcyjność krajoznawcza (także ze względu na relikty górnictwa kruszcowego) sprawiają, że stanowi on jedną z najbardziej uczęszczanych tras turystyki kwalifikowanej w regionie Gór Świętokrzyskich. Karczówka stanowi również część ścieżki geologiczno-kruszcowo-górnictwa, łączącej ją z Dalnią i Grabiną. Karczówka jest także symbolem historycznego górnictwa kruszcowego okolic Kielc i wraz z Grabiną i Dalnią reprezentuje jego typowy, reliktowy krajobraz. Składają się na niego fragmenty naturalne (choć częściowo przekształcone) oraz elementy historyczne i kulturowe. Dodatkowo wzbogaca go ponadprzeciętna georóżnorodność. Południowe skrzydło struktury w rejonie Karczówki odznacza się dużymi komplikacjami tektonicznymi – skały poprzecinane są siecią poprzecznych uskoku układających się wachlarzowato. Pęknięcia tektoniczne związane z ruchami górotwórczymi tworzą często zespoły spękań z widocznym wpływem na ukształtowanie poszczególnych wzniesień. Południowe stoki Karczówki

---

²⁰ *Rezerwaty przyrody nieożywionej na terenie Miasta Kielce*, Geopark Kielce 2008.

zbudowane są z gruboławicowych wapieni z licznymi formami krasu powierzchniowego. W partiach szczytowych występują szare, płytowe i skaliste wapienie. Na północnych stokach Karczówki widoczne są ciemne łupki krzemionkowe z dolnego karbonu. W drzewostanie, porastającym wzgórze w obrębie rezerwatu, dominuje przede wszystkim sosna, liczne są również buki i brzozy, przy czym las sosnowy liczy około 180 lat. Na terenie Karczówki występuje wiele roślin chronionych, wśród których najważniejsze to: sasanki, bluszcze, storczyki, lilia złotogłów. Początki działań górniczych na Karczówce i jej okolicy są trudne do ustalenia ze względu na brak danych źródłowych. Mimo to pośrednie fakty i odkrycia sugerują, że tereny te były wykorzystywane przez górników już kilkaset lat temu. Pierwsze szczegółowe informacje o działalności górniczej na tym terenie pochodzą dopiero z XVIII w. i są związane z rozpoczętymi przez króla Stanisława Augusta Poniatowskiego obserwacjami przyrodniczymi. Można przypuszczać, że górnictwo w rejonie Karczówki rozwijało się na przestrzeni co najmniej sześciuset lat, a intensywność prac zależała zarówno od uwarunkowań ekonomicznych, geologiczno-górnictwowych, jak i politycznych. Często wznawiano eksploatację starych wyrobisk, wykorzystując do tego coraz nowsze, dostępne techniki. Dzięki temu Karczówka jest obiektem historycznym dla polskiego górnictwa kruszcowego. Na obszarze wzgórza zachowały się liczne ślady górnictwa: zapadliska w miejscach szybów (było ich ok. 3000), tzw. szpary oraz hałdy, które z czasem zaczęły porastać las, przez co wtopiły się w krajobraz. Teren rezerwatu posiada istotne walory naukowe i krajobrazowe, które obecnie udostępnia oznakowana ścieżka edukacyjna. W dziewięciu punktach ustawiono tablice informacyjne, na których zostały przedstawione m.in. 3 stanowiska geologiczne i 3 obiekty dawnego górnictwa. Początek ścieżki znajduje się u podnóża Karczówki przy skrzyżowaniu ulic: Podklasztornej i św. Barbary. Z centrum Kielc można dotrzeć do rezerwatu ulicą Karczówkowską. Zwieńczona barokową budowlą sakralną Karczówka widoczna jest z wielu miejsc Kielc, a nawet spoza granic (Pasma Oblęgorskie), dzięki czemu stanowi charakterystyczny element krajobrazu zachodniej części miasta. W zespole klasztornym znajduje się unikalna rzeźba św. Barbary, wykuta w bryle rudy ołowiu – galenie, a także wykonany z kieleckiego marmuru ołtarz główny oraz schody z dwukolorowego piaskowca. Taras widokowy umożliwia podziwianie panoramy na Górę Dobrzeszowską, Górę Kuźniacką, Górę Perzową, Górę Sieniawską, Górę Baranią, przełom rzeki Bobrzy, Ciosową, Wykieńską, Wzgórza Tumlińskie, Pasma Masłowskie z Klonówką, przełom rzeki Lubrzanki, Radostową, Łysicę i Święty Krzyż. Rezerwat Karczówka jest ogólnie znany jako miejsce spacerów i wycieczek nie tylko mieszkańców Kielc i okolic, ale także osób

odwiedzających region świętokrzyski²¹. Na wschodnim stoku wzgórza Karczówka zlokalizowany jest Ogród Botaniczny (będący w zarządzaniu Geoparku Kielce). Położenie Ogrodu na stoku, gdzie różnica poziomów między najwyższym a najniższym miejscem wynosi 20 m, znacznie uatrakcyjnia walory przyrodnicze i krajobrazowe tego miejsca.

Powierzchniowe ślady dawnych robót górniczych w postaci hałd i zagłębień po szybach poszukiwawczo-eksploatacyjnych widoczne w południowo-zachodniej części Ogrodu Botanicznego, związane są z dawnym polem eksploatacyjnym na południowo-wschodnim zboczu Karczówki. Podobnie jak pozostałe historyczne pola górnicze wyeksponowane m.in. w ramach ścieżki geologiczno-kruszcowo-górniczej na Karczówce, Dalni i Grabinie, również i to, nawiązuje do sieci uskoków tektonicznych przecinających w układzie południkowym niemal cały opisywany obszar. Z dokumentacji opracowanej przez kieleckiego geologa T. Wróblewskiego na potrzeby programowo-przestrzennej koncepcji rewitalizacji obszaru wzajemnych powiązań krajobrazowo-funkcjonalnych Karczówki, Bruszni i Grabiny z doliną Sufragańca na terenie Kielc, jednoznacznie wynika, że Karczówka i jej bezpośrednie otoczenie stanowi historyczny obiekt polskiego górnictwa kruszcowego. Wszelkie ślady dawnych robót górniczych oraz większe profile skalne zlokalizowane w tym rejonie (w tym również na terenie Ogrodu Botanicznego) mają zatem istotne znaczenie, w kontekście zachowania i wyeksponowania dziedzictwa geologiczno-kulturowego całości obszaru.

Ślady górnictwa kruszcowego widoczne na powierzchni terenu w południowo-zachodniej części Ogrodu Botanicznego (od strony Os. „Via Botanica”) oraz profile skalne przewidziane do wyeksponowania we wschodniej części Ogrodu (od strony ul. Jagiellońskiej), stanowią zatem istotny element dziedzictwa geologiczno-górniczego zachodniej części Kielc, wyeksponowanego w szczególności na terenie pobliskiego rezerwatu Karczówka i zespołu przyrodniczo-krajobrazowego Dalnia-Grabina. Południowo-wschodnie zbocze Karczówki, na terenie którego znajduje się Ogród Botaniczny, wpisuje się, wraz z pozostałą, zachodnią częścią Pasma Kadzielniańskiego w jeden z najcenniejszych i najatrakcyjniejszych obszarów krajobrazu kulturowego w regionie świętokrzyskim. Wynika to ze specyfiki krajobrazowej stanowiącej wypadkową budowy geologicznej, rzeźby terenu oraz działalności człowieka związanej z historycznym górnictwem kruszcowym i skalnym. Teren wyróżnia się wyjątkowymi walorami krajoznawczo-turystycznymi i kulturowymi, co powoduje, że stanowi potencjalny obszar dla rozwoju zrównoważonej turystyki i rekreacji, opartej na kompleksowym wykorzystaniu zasobów endogenicznych, z jednoczesnym poszanowaniem dla otaczającego

---

²¹ *Geoprzyrodnicze walory góry Karczówki i jej bliskiego otoczenia*, Wydział Ochrony Środowiska Urzędu Miasta Kielce, Kielce 2007.

dziedzictwa przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu. Planowane działania inwestycyjne na terenie Ogrodu Botanicznego wpisują się w ten element strategii, stanowiąc istotne uzupełnienie dla obiektów geologiczno-górnich udostępnionych istniejącą ścieżką geologiczno-kruszcowo-górną przebiegającą m.in. przez teren Rezerwatu Karczówka i zespołu przyrodniczo-krajobrazowego Dalnia-Grabina.

Miasto Kielce to obszar o kluczowym znaczeniu kulturowym dla całego województwa świętokrzyskiego. Bogactwo historyczne, na które składają się zarówno uwarunkowania geologiczne wynikające z lokalizacji miasta, jak i znaczenie kulturowe, historyczne i gospodarcze miasta generują ogromny potencjał, który powinien zostać wykorzystany jako pierwszy poprzez większy nacisk na eksponowanie zasobów endogenicznych w sferze turystycznej, edukacyjnej i związanej z nią strefie usługowej. Zwiększenie atrakcyjności i rozwój obszaru przyczynią się do zwiększenia ilości miejsc pracy oraz zapewnią wzrost ilości turystów. Należy zatem dołożyć wszelkich starań w celu ochrony i eksponowania dziedzictwa geologicznego i przyrodniczego Kielc.

Miasto Kielce stanowi centrum województwa i jest siedzibą jego władz. Jest to ośrodek administracyjny, kulturalny i gospodarczy regionu świętokrzyskiego. Obszar miasta posiada w swoich granicach unikatowe na skalę kraju tereny cenne przyrodniczo, będące częścią rozwijającej się sfery usług publicznych i usług związanych z sektorem turystycznym.

3. Koncepcja rozwoju danego obszaru

Koncepcja rozwoju obszaru oparta została na zasobie endogenicznym, zdefiniowanym w Planie Działania, wynikającym bezpośrednio ze specyfiki obszaru, wskazanym również w innych dokumentach strategicznych miasta. Zasoby endogeniczne, jak zdefiniowano w zawartej w dokumencie diagnozie, występują na całym obszarze miasta Kielce, ze szczególnym uwzględnieniem czterech rezerwatów geologicznych (Kadzielnia, Wietrznia, Ślichowice i Biesak-Białogon), jednego rezerwatu krajobrazowego (Karczówka) oraz zespołu przyrodniczo-krajobrazowego Dalnia-Grabina. Składają się na nie odsłonięcia skalne oraz pozostałości po wielowiekowej tradycji górnictwa kruszcowego i skalnego stanowiące o specyfice dziedzictwa geologicznego, w tym georóżnorodności obszaru.

Plan Działania jest uszczegółowieniem zaplanowanych w ramach Strategii celów oraz działań priorytetowych i jest komplementarny do założeń przyjętych w *Lokalnym Programie Rewitalizacji obszarów miejskich, przemysłowych i powojkowych w mieście Kielce na lata 2014–2020*. W związku z powyższym, aby stworzyć spójną koncepcję rozwoju, określona została misja rozwoju obszaru dla Planu Działania i wynikające z niej projekty podstawowe. Powiązanie Planu Działania z dokumentami strategicznymi zostało przedstawione w rozdziale 9 niniejszego opracowania.

Realizacja założeń oraz zaplanowanych projektów pozwoli na trwały wzrost gospodarczy miasta bazujący na zasobach endogenicznych, przez co Plan Działania realizować będzie misję rozwoju Miasta Kielce zawartą w Strategii: *Misją samorządu Kielc jest tworzenie miasta dobrego do życia, w którym mogą realizować się wszystkie grupy mieszkańców. Aby to osiągnąć miasto inwestuje w wygodną komunikację publiczną, sprawne przemieszczanie się po mieście, czystość i jakość środowiska, edukację oraz programy profilaktyki zdrowotnej. Miasto tworzy też dobre warunki do inwestowania i rozwoju przedsiębiorczości. W tym celu współpracuje z sektorem nauki i stawia na rozwój sektorów takich jak usługi, nowoczesne technologie i wzornictwo. Miasto stara się wykorzystać swój potencjał turystyczny, szczególnie walory przyrodnicze i geologiczne. Działania te sprawiają, że Kielce są dobrym miejscem zarówno do odwiedzenia, jak i zamieszkania na stałe oraz cel rewitalizacji zawarty w LPR, którym jest Podniesienie atrakcyjności gospodarczej, społecznej, przestrzennej i funkcjonalnej Miasta Kielce prowadzące do lepszego wypełniania funkcji metropolii regionu świętokrzyskiego.*

Misja rozwoju obszaru Miasta Kielce dla Planu Działania:

Wykorzystywanie unikalnej w skali Polski różnorodności geologicznej Miasta Kielce jako zasobu endogenicznego, będącego podstawą do rozwoju gospodarki turystycznej kreującej powstawanie nowych miejsc pracy i wzrost dochodów mieszkańców.

Realizacja misji przyczyni się do osiągnięcia celu zakładanego dla Działania 7.2 *Rozwój potencjału endogenicznego jako element strategii terytorialnej dla określonych obszarów*, zawartego w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014–2020: *Poprawa warunków sprzyjających wzrostowi gospodarczemu poprzez wspieranie nowych i wzmocnienie dotychczasowych funkcji społeczno-gospodarczych terenów ze specyficznymi potrzebami.*

Realizacja misji stanowiącej koncepcję rozwoju może mieć miejsce m.in. poprzez realizację określonych dla konkursu w ramach działania 7.2 przedsięwzięć z zakresu²²:

- budowy, rozbudowy, modernizacji i wyposażenia infrastruktury turystycznej, w tym obiektów noclegowych, gastronomicznych, rekreacyjnych i innej infrastruktury turystycznej, w tym ścieżek, tras i szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, konnych, wodnych, narciarskich) w miejscach atrakcyjnych przyrodniczo, kulturowo i turystycznie wraz z infrastrukturą dodatkową (np. systemy oznakowania i miejsca postoj);
- tworzenia nowych produktów turystycznych w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego, przemysłowego i naturalnego w celu podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej i pobudzenia rozwoju gospodarczego;
- realizacji prac konserwatorskich, restauratorskich, prac zabezpieczających przed zniszczeniem oraz robót budowlanych prowadzonych przy zabytkach nieruchomych wraz z ich otoczeniem, wpisanych do rejestru zabytków prowadzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków lub też wpisanych do ewidencji innej niż rejestr Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;

---

²² Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014–2020, listopad 2016.

- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich oraz zabezpieczających przed zniszczeniem, prowadzonych przy zabytkach ruchomych wpisanych do rejestru zabytków ruchomych województwa świętokrzyskiego;
- konserwacji, renowacji, zachowania, modernizacji, adaptacji obiektów historycznych, zabytkowych oraz przemysłowych wraz z otoczeniem i ich przystosowaniem na cele turystyczne;
- prac konserwatorskich, prac restauratorskich, prac rekonstrukcyjnych i adaptacji budynków i budowli o znaczeniu historycznym z możliwością nadania im nowych funkcji oraz budową nowych, rozbudową i przebudową istniejących obiektów funkcjonalnie z nimi powiązanych;
- projektów inwestycyjnych realizowanych na obszarach o wysokim stopniu atrakcyjności turystycznej (cenne obiekty zabytkowe oraz walory przyrodnicze i kulturowe);
- rozwoju i modernizacji infrastruktury informacyjnej i promocyjnej, w tym centra i punkty informacji inwestycyjnej i turystycznej, oznakowania obszarów atrakcyjnych inwestycyjnie i turystycznie.

Powyższe typy przedsięwzięć mogą być realizowane pod warunkiem wpisania się danej inwestycji w zakresy projektów wskazanych jako podstawowe bazujące na potencjale endogenicznym określonym w Planie bądź go wzmacniające, przy jednoczesnym spełnieniu obowiązkowych założeń co do podmiotów uprawnionych do ich realizacji (rozdział 8 Planu Działania). Projekty realizowane mogą być w oparciu o potencjał endogeniczny obszaru, zdefiniowany w niniejszym opracowaniu oraz muszą osiągać zakładane wskaźniki zatrudnienia oraz promować Kielce jako turystyczny ośrodek województwa świętokrzyskiego (rozdział 7 Planu Działania). Należy podkreślić, iż projekty mogą być finansowane z innych źródeł niż przytoczone działanie 7.2 dedykowane przede wszystkim do obszarów wykazujących potencjał endogeniczny.

W ramach Planu Działania zakłada się realizację 6 typów projektów podstawowych, których realizacja jest rozwojem koncepcji opartej na zasobach geologicznych obszaru. Mają one kluczowe znaczenie dla kompleksowego, turystycznego rozwoju obszaru Miasta Kielce.

4. Projekty sprzyjające rozwojowi danego terytorium – powiązanie ze sobą projektów lub typów projektów

Mając na uwadze zapewnienie trwałego oraz realnego rozwoju z wykorzystaniem potencjału endogenicznego Miasta Kielce, konieczna jest realizacja różnych projektów bazujących i wykorzystujących zasób geologiczny. Zwiększenie dostępności i atrakcyjności terenów objętych projektami, a także ich rola edukacyjna, są uzależnione od działań ludzkich, które w znacznym stopniu będą decydować o rozwoju geoturystyki i powstaniu towarzyszącej jej infrastruktury.

Planując i realizując projekty należy uwzględnić wzrost liczby osób odwiedzających obszar oraz turystów w wyniku zakończenia zarówno już rozpoczętych, jak i planowanych inwestycji. Należy przyjąć, iż w ciągu najbliższych kilku lat liczba turystów i osób odwiedzających Kielce będzie wzrastać z roku na rok. Zakłada się, iż w wyniku realizacji przez różne podmioty wskazanych typów projektów liczba odwiedzających powstałe atrakcje wyniesie rocznie 500 000. Będą to turyści, mieszkańcy Kielc i województwa świętokrzyskiego.

Realizacja Planu Działania, przyniesie wzrost:

- liczby turystów i osób odwiedzających,
- miejsc pracy,
- dostępnej powierzchni przestrzeni publicznej,
- zakresu i skali usług oferowanych turystom, osobom odwiedzającym i mieszkańcom.

W ramach Planu Działania założono realizację projektów podstawowych, która jest ściśle powiązana z potencjałem endogenicznym obszaru. Tabela 2 przedstawia założenia do wskazanych projektów.

Tabela 2 Projekty podstawowe

Nazwa	Opis
Rozbudowa Ogrodu Botanicznego w Kielcach w oparciu o endogeniczne zasoby dziedzictwa naturalnego	<p>Rozbudowa Ogrodu Botanicznego na wschodnim zboczu góry Karczówki. Zakres projektu obejmuje przede wszystkim następujące działania:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Realizacja części ekspozycyjnej i kubaturowej powstającego Ogrodu wraz z niezbędną infrastrukturą. 2. Utworzenie i utrzymanie kolekcji roślin rzadkich, ginących i chronionych z regionu Gór Świętokrzyskich i Ponidzia. 3. Wykorzystanie potencjału endogenicznego w postaci profili skalnych stanowiących istotny element dziedzictwa geologicznego obszaru miasta, z uwagi na znaczenie dla rozwoju turystyki i edukacji geologicznej. <p>Powstanie nowy produkt turystyczny w regionie, który nie tylko będzie podkreślał istotę ochrony bioróżnorodności, ale przede wszystkim promował dziedzictwo naturalne geologiczne i biologiczne tak charakterystyczne dla Miasta Kielce. Projekt będzie miał charakter turystyczno-edukacyjny. Kolekcje roślinne różnych działów ogrodu umożliwią prowadzenie działalności badawczej i dydaktycznej.</p>
Tworzenie całorocznych produktów turystycznych	<p>Tworzenie całorocznych produktów turystycznych, które uzupełniać będą podstawową ofertę turystyczną związaną z potencjałem endogenicznym Miasta Kielce oraz regionu Gór Świętokrzyskich.</p> <p>Produktami turystycznymi mogą być parki tematyczne, obiekty rozrywkowe i kulturalne, aquaparki, usługi związane z atrakcjami turystycznymi. Projekt może być realizowany przez podmioty gospodarcze (wskazane w dalszej części opracowania). Projekty mają wpływać na rozwój turystyczny i gospodarczy obszaru.</p>
Rozwój zaplecza noclegowego i gastronomicznego	<p>Tworzenie komercyjnej oferty turystycznej Miasta Kielce. Przedsięwzięcia realizowane w tym zakresie dotyczyć będą rozwoju bazy noclegowej i gastronomicznej na obszarze miasta, których celem będzie wzbogacenie oferty tych sektorów. Projekt realizowany będzie przez przedsiębiorców, będzie miał wpływ na turystyczny i gospodarczy rozwój obszaru.</p> <p>Pod względem turystycznym przyczyni się do zwiększenia potencjału Miasta Kielce jako centrum regionu świętokrzyskiego. W aspekcie gospodarczym będzie to tworzenie nowych miejsc pracy.</p>
Organizacja wydarzeń cyklicznych	<p>Realizacja wydarzeń artystycznych, kulturalnych, rozrywkowych i innych o charakterze regionalnym i ponadregionalnym przyczyniających się do promocji Miasta Kielce i całego regionu świętokrzyskiego. W przedsięwzięciach wykorzystany zostanie potencjał endogeniczny w postaci unikatowej georóżnorodności, np. poprzez organizację planowanych imprez w amfiteatrze „w skałach” na Kadzielni. Realizowany przez różne podmioty, wpływający bezpośrednio na turystyczny rozwój obszaru, a pośrednio – na gospodarczy.</p>
Rewitalizacja obszarów przemysłowych: Kadzielnia, Wietrznia, Ślichowice pod potrzeby edukacji i turystyki ²³	<p>Poprawa jakości terenów pogórnich pod kątem ich wykorzystania przez społeczność lokalną dla potrzeb edukacji i turystyki; zwiększenie ruchu turystycznego na terenie miasta; podniesienie poziomu wiedzy mieszkańców miasta i regionu w zakresie edukacji przyrodniczej i środowiskowej. Działania rewitalizacyjne obejmujące zaprojektowanie i wykonanie następującej infrastruktury: wykonanie ścieżek edukacyjnych wraz z niezbędną infrastrukturą turystyczną – punkty informacyjne, wiaty, toalety, kładki, punkty widokowe, tablice edukacyjne, wykonanie zabezpieczenia skarp przy ścieżkach turystycznych, inne elementy infrastruktury niezbędne do prawidłowej obsługi ruchu turystycznego, poprawienie atrakcyjności turystycznej miasta poprzez wprowadzenie wody w nieckę kamieniołomu na Kadzielni.</p>
Rozbudowa infrastruktury	Projekt podzielony jest na dwa kluczowe zadania:

²³ Lokalny Program Rewitalizacji obszarów miejskich, przemysłowych i powojkowych w mieście Kielce na lata 2014–2020. TOM I, Urząd Miasta Kielce, Biuro Planowania Przestrzennego Kielce 2014/2016, Lider Projekt.

<p>edukacyjnej na terenach przyrodniczo cennych administrowanych przez Geopark Kielce</p>	<p>1. <i>Ochrona i wykorzystanie zasobów przyrodniczych Rezerwatu i Parku Kadzielnia:</i> polegający na stworzeniu kompleksowej infrastruktury turystycznej i edukacyjnej służącej ochronie terenów przyrodniczo cennych na kieleckiej Kadzielni. W ramach zadania planowana jest budowa niezbędnej infrastruktury służącej ukierunkowaniu ruchu turystycznego i zabezpieczeniu miejsc przyrodniczo cennych w bezpośrednim otoczeniu rezerwatu Kadzielnia, poprzez budowę ścieżki edukacyjnej wraz z kładką, tablicami, schodami terenowymi, zabezpieczeniami ścieżek i skarp.</p> <p>2. <i>Ochrona i wykorzystanie zasobów przyrodniczych Rezerwatu Wietrznia wraz z doposażeniem Centrum Geoedukacji:</i> Polega na stworzeniu kompleksowej infrastruktury turystycznej i edukacyjnej służącej ochronie terenów przyrodniczo cennych oraz realizacji funkcji dydaktycznych w obrębie Rezerwatu Wietrznia, w tym doposażenie Centrum Geoedukacji. W ramach zadania planowana jest budowa niezbędnej infrastruktury w następującym zakresie: a) projekt i budowa infrastruktury edukacyjnej w obrębie rezerwatu Wietrznia, w tym m.in.: budowa ścieżek edukacyjnych wraz z tablicami edukacyjnymi, schodami terenowymi oraz zabezpieczeniami; b) projekt i budowa Geologicznego Ogrodu Doświadczeń; c) doposażenie Centrum Geoedukacji poprzez modernizację ekspozycji stałej oraz doposażenie obiektu w elementy multimedialne/interaktywne służące edukacji geologicznej.</p>
<p>Stworzenie Geoparku Świętokrzyskiego i wpisanie go w Globalną Sieć Geoparków UNESCO (GGN UNESCO)</p>	<p>Projekt polega na stworzeniu obszarowego produktu geoturystycznego (geoparku) bazującego na lokalnym dziedzictwie geologicznym i kulturowym oraz potencjale społeczności lokalnej, i obejmującego swoim zasięgiem gminy: Kielce, Chęciny, Morawica, Sitkówka-Nowiny oraz Piekoszów. Ideą geoparku jest kompleksowe wykorzystanie lokalnego dziedzictwa geologicznego i kulturowego dla zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru objętego jego granicami. W ramach funkcjonowania geoparku przewiduje się szczególny nacisk na działalność związaną z turystyką i edukacją geologiczną, turystyką kulturową oraz zaangażowaniem społeczności lokalnej w budowanie wizerunku i kompleksowej oferty turystycznej.</p>

Źródło: Opracowanie własne

Wszystkie projekty mają na celu rozwój funkcji turystycznej jako sposobu wykorzystania posiadanego potencjału endogenicznego i zwiększenia atrakcyjności Miasta Kielce. Wśród projektów znalazły się projekty skierowane do różnych grup docelowych w zakresie nowych usług, organizacji i promocji wydarzeń, utworzenia nowoczesnego, atrakcyjnego pod względem edukacyjnym i turystycznym Ogrodu Botanicznego, rozwoju terenów rekreacyjnych oraz tworzenia bazy noclegowej i gastronomicznej jako zaplecza do obsługi nowych bądź już istniejących produktów turystycznych. Wszystkie te działania przyniosą odzwierciedlenie we wzroście liczby osób odwiedzających Miasto Kielce, Góry Świętokrzyskie i całe województwo. Realizacja powiązanych ze sobą poprzez efekt jaki mają przynieść oraz to na czym mają bazować, przyniesie realny i pozytywny rozwój turystyki nie tylko w Kielcach, ale również w całym województwie świętokrzyskim.

Realizacja projektów zwiększy atrakcyjność Kielce z perspektywy przyjazdów 1–3 dniowych dla mieszkańców województw ościennych. Rozwój turystyczny Miasta Kielce w oparciu o zasoby georóżnorodności będzie możliwy tylko dzięki współdziałaniu różnych

podmiotów. W Planie Działania zostały wskazane projekty, które choć realizowane indywidualnie, to razem stwarzają możliwość rozwoju turystycznego obszaru. Najważniejsze są projekty, które stworzą w Kielcach nowe produkty turystyczne wspierające geoturystykę, przyciągające w ciągu roku co najmniej 150 000 osób odwiedzających – w przypadku projektów realizowanych przez podmioty z sektora MŚP. Będą one miały bardzo duże znaczenie dla już istniejącej bazy noclegowej i gastronomicznej Kielc oraz kreowały powstawanie nowych obiektów.

5. Założenia realizacji Planu Działania przez uprawnione podmioty

Za główne podmioty mogące realizować koncepcję rozwoju uznano samorząd terytorialny – Miasto Kielce wraz z jednostkami mu podległymi oraz sektor gospodarczy. Dodatkowo w tabeli 3 przedstawione zostały wymagania do każdego typu projektu, jakie potencjalny realizator musi spełnić w ramach swojego projektu, tak aby wpisywać się w założenia rozwoju. W tabeli zawarto projekty wraz z przypisanymi rodzajami podmiotów mogących je realizować oraz ich zakresem tematycznym. Dodatkowo każdy ze wskazanych projektów musi być zgodny z opisem przedstawionym w tabeli 3 oraz realizować misję rozwoju obszaru.

Tabela 3 Podmioty uprawnione do realizacji projektów podstawowych

Lp.	Typ projektu	Podmiot mogący realizować projekt	Zakres tematyczny – Wymagania dodatkowe
1.	Rozbudowa Ogrodu Botanicznego w Kielcach w oparciu o endogeniczne zasoby dziedzictwa naturalnego	Jednostka samorządu terytorialnego – Miasto Kielce, Geopark Kielce.	<ul style="list-style-type: none"> – Potencjał endogeniczny będzie bezpośrednio wykorzystany do stworzenia całorocznego produktu turystycznego. – Powstanie co najmniej 6 pełnych etatów liczonych średniorocznie. – W wyniku realizacji inwestycji nastąpi promocja obszaru. – Wzrost liczby osób odwiedzających obiekt o co najmniej 110 000 osób w ciągu roku.
2.	Tworzenie całorocznych produktów turystycznych	Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa [definiowane według załącznika nr I do Rozporządzenia Komisji (UE) Nr 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r. uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu (Dz. Urz. UE L 187 z 26.06.2014)]. Duże przedsiębiorstwa [zdefiniowane w art. 2 pkt 24 Rozporządzenia Komisji (UE) Nr 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r. uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu (Dz. Urz. UE L 187 z 26.06.2014)].	<ul style="list-style-type: none"> – Powstanie co najmniej 20 pełnych etatów liczonych średniorocznie. – Minimalna wartość projektu wynosi 5 mln złotych. – Projekt wykorzystuje potencjał endogeniczny Miasta Kielce lub tworzy uzupełniającą infrastrukturę turystyczną. – W wyniku realizacji inwestycji nastąpi promocja obszaru. – Wzrost liczby osób odwiedzających obiekt o co najmniej 150 000 osób w ciągu roku.
3.	Rozwój zaplecza noclegowego i gastronomicznego	Duże przedsiębiorstwa [zdefiniowane w art. 2 pkt 24 Rozporządzenia Komisji (UE) Nr 651/2014 z dnia 17 czerwca 2014 r. uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu (Dz. Urz. UE L 187 z 26.06.2014)].	<ul style="list-style-type: none"> – Powstanie co najmniej 20 pełnych etatów liczonych średniorocznie. – Minimalna wartość projektu wynosi 5 mln zł. – Projekt ma stworzyć co najmniej 20 nowych pokoi noclegowych. – Projekt wykorzystuje potencjał endogeniczny Miasta Kielce lub tworzy uzupełniającą infrastrukturę turystyczną.
4.	Organizacja wydarzeń cyklicznych	Jednostka samorządu terytorialnego – Miasto Kielce, Geopark Kielce, Inny podmiot.	<ul style="list-style-type: none"> – Realizacja wydarzeń artystycznych, kulturalnych, rozrywkowych i innych promujących Miasto Kielce i region świętokrzyski o charakterze regionalnym

			<p>i ponadregionalnych, z wykorzystaniem istniejącego potencjału endogenicznego.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Projekt ma bezpośredni wpływ na turystyczny rozwój obszaru.
5	<p>Rewitalizacja obszarów przemysłowych: Kadzielnia, Wietrznia, Ślichowice pod potrzeby edukacji i turystyki</p>	<p>Jednostka samorządu terytorialnego – Miasto Kielce, Geopark Kielce, Interesariusze rewitalizacji.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Wykonanie ścieżek edukacyjnych wraz z niezbędną infrastrukturą turystyczną. – Poprawa atrakcyjności turystycznej. – Pobudzenie przedsiębiorczości mieszkańców.
6.	<p>Rozbudowa infrastruktury edukacyjnej na terenach przyrodniczo cennych administrowanych przez Geopark Kielce</p>	<p>Jednostka samorządu terytorialnego – Miasto Kielce, Geopark Kielce,</p>	<p>– Projekt realizowany w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014-2020, Osi 6 „Rozwój miast” Działania 6.3 „Ochrona i wykorzystanie obszarów cennych przyrodniczo – ZIT KOF</p>
7.	<p>Stworzenie Geoparku Świętokrzyskiego i wpisanie go w Globalną Sieć Geoparków UNESCO (GGN UNESCO)</p>	<p>Projekt partnerski realizowany w formule stowarzyszenia gmin obejmującego gminy: Kielce (Geopark Kielce jako jednostka realizująca projekt w imieniu Gminy Kielce, i Lider Projektu), Chęciny, Morawica, Sitkówka-Nowiny oraz Piekoszów.</p>	<ul style="list-style-type: none"> – W przypadku pozytywnego akcesu do Globalnej Sieci Geoparków UNESCO rozpoczęcie funkcjonowania w sieci od 2018 roku. – Projekt nie finansowany ze źródeł zewnętrznych; o ostatecznej wartości zdecyduje zsumowanie wydatków związanych z realizacją procedury aplikacyjnej oraz funkcjonowaniem geoparku w strukturach GGN UNESCO

Źródło: Opracowanie własne

6. Powiązanie projektów z analizą SWOT obszaru – matryca potencjału endogenicznego obszaru

Najpopularniejszą i jednocześnie najskuteczniejszą metodą analityczną wykorzystywaną podczas planowania strategicznego jest analiza SWOT. Jej nazwa jest akronimem angielskich słów: *Strengths* (mocne strony), *Weaknesses* (słabe strony), *Opportunities* (szanse) i *Threats* (zagrożenia). Polega na rozpoznaniu wymienionych czterech grup czynników, które mogą zostać wykorzystane w planowaniu – należy rozwijać mocne strony i wykorzystywać szanse, jednocześnie niwelując słabe strony i zwalczając zagrożenia.

Powyższe czynniki mogą także zostać podzielone na czynniki pozytywne (mocne strony i szanse) oraz negatywne (słabe strony i zagrożenia). Istnieje również podział na czynniki wewnętrzne (odnoszące się do mocnych i słabych stron danej jednostki) oraz zewnętrzne (czyli szanse i zagrożenia związane z jej mikro- i makrootoczeniem). Czynniki wewnętrzne zależą głównie od społeczności i władz lokalnych, natomiast czynniki zewnętrzne są uwarunkowane bliższym i dalszym otoczeniem i nie zależą od władz i mieszkańców danej jednostki.

W ramach powiązań wskazano w jaki sposób projekty będą oddziaływać na obszar gminy, a także które z mocnych stron oraz szans zostaną wykorzystane za pośrednictwem Planu Działania do znielowania zdiagnozowanych słabych stron oraz możliwych do wystąpienia zagrożeń. Wyżej wskazane powiązania, w odniesieniu do projektów podstawowych, zostały przedstawione w tabeli 4.

Tabela 4 Powiązanie z Analizą SWOT obszaru Miasta Kielce

Typ projektu	Analiza SWOT (na podstawie danych Urzędu Miasta Kielce oraz danych statystycznych GUS)				Wpływ projektu na rozwój obszaru objętego Planem Działanie (umiarkowany, duży, bardzo duży)
	Wykorzystane		Niwelowane		
	mocna strona	szansa	słaba strona	zagrożenie	
Rozbudowa Ogrodu Botanicznego w Kielcach w oparciu o endogeniczne zasoby dziedzictwa naturalnego	<ul style="list-style-type: none"> – Funkcjonowanie Miasta Kielce jako miasta wojewódzkiego, – bogate dziedzictwo kulturowe i historyczne obszaru Miasta Kielce i okolic wpływa na atrakcyjność obszaru, – występowanie różnych form ochrony przyrody na terenie miasta, – uwarunkowania geologiczne. 	<ul style="list-style-type: none"> – Inwestowanie w rozwój infrastruktury technicznej i turystycznej miasta, – promowanie atrakcji turystycznych Miasta Kielce i województwa świętokrzyskiego, – przystąpienie do Globalnej Sieci Geoparków UNESCO, – zewnętrzne środki finansowe. 	<ul style="list-style-type: none"> – Niewystarczające wykorzystanie potencjału miasta, – słaba promocja gospodarcza i turystyczna. 	<ul style="list-style-type: none"> – Wyższa atrakcyjność innych regionów dla młodych ludzi, – niższa dynamika wzrostu w porównaniu do innych ośrodków wojewódzkich, ujemne saldo migracji, niekorzystne w stosunku do województwa świętokrzyskiego i Polski i średniej miast wojewódzkich. 	Bardzo duży wpływ
Tworzenie całorocznych produktów turystycznych	<ul style="list-style-type: none"> – Wysoka atrakcyjność podregionu kieleckiego dla działalności usługowej i zaawansowanej technologicznie, – wysoka wartość dochodów ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca, wysoki udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa – podatek dochodowy od osób fizycznych w porównaniu do średniej województwa świętokrzyskiego i Polski, – pełnienie funkcji ośrodka wystawienniczo-targowego za sprawą Targów Kielce, 	<ul style="list-style-type: none"> – Inwestowanie w rozwój infrastruktury technicznej i turystycznej miasta, – promowanie atrakcji turystycznych Miasta Kielce i województwa świętokrzyskiego, – rozwój aktywnych form wypoczynku, rekreacji i organizacja wydarzeń kulturalnych. 	<ul style="list-style-type: none"> – Niska dostępność transportowa, – brak wykwalifikowanej kadry pracowników, – niewystarczające wykorzystanie potencjału miasta, – słaba promocja gospodarcza i turystyczna. 	<ul style="list-style-type: none"> – Nierówność społeczno-gospodarcza oraz nierówność szans rozwojowych na poziomie regionów w Polsce; – depopulacja regionu – negatywne prognozy liczby mieszkańców dla województwa świętokrzyskiego na najbliższe 20 lat, – wyższa atrakcyjność innych regionów dla młodych ludzi. 	Bardzo duży wpływ

	<ul style="list-style-type: none"> – bogate dziedzictwo kulturowe i historyczne obszaru Miasta Kielce i okolic, – bliskość największych atrakcji turystycznych województwa świętokrzyskiego, – funkcjonowanie wielu ośrodków kulturalnych, – występowanie różnych form ochrony przyrody na terenie miasta. 				
Rozwój zaplecza noclegowego i gastronomicznego	<ul style="list-style-type: none"> – Funkcjonowanie Miasta Kielce jako miasta wojewódzkiego, – wysoka atrakcyjność podregionu kieleckiego dla działalności usługowej i zaawansowanej technologicznie, – występowanie różnych form ochrony przyrody na terenie miasta, – bogate dziedzictwo kulturowe i historyczne obszaru Miasta Kielce i okolic, – bliskość największych atrakcji turystycznych województwa świętokrzyskiego, – pełnienie funkcji ośrodka wystawienniczo-targowego za sprawą Targów Kielce. 	<ul style="list-style-type: none"> – Inwestowanie w rozwój infrastruktury technicznej i turystycznej miasta, – promowanie atrakcji turystycznych Miasta Kielce i województwa świętokrzyskiego, – rozwój przedsiębiorczości i idące za tym powstawanie nowych miejsc pracy. 	<ul style="list-style-type: none"> – Niewystarczające wykorzystanie potencjału miasta, – słaba promocja gospodarcza i turystyczna. 	<ul style="list-style-type: none"> – Nierówność społeczno-gospodarcza oraz nierówność szans rozwojowych na poziomie regionów w Polsce, – wyższa atrakcyjność innych regionów dla młodych ludzi, – niższa dynamika wzrostu w porównaniu do innych ośrodków wojewódzkich. 	Duży wpływ
Organizacja wydarzeń cyklicznych	<ul style="list-style-type: none"> – Funkcjonowanie Miasta Kielce jako miasta wojewódzkiego, 	<ul style="list-style-type: none"> – Promowanie atrakcji turystycznych Miasta Kielce i województwa świętokrzyskiego, 	<ul style="list-style-type: none"> – Ujemne saldo migracji, niekorzystne w stosunku do średniej województwa i kraju, 	<ul style="list-style-type: none"> – Wyższa atrakcyjność innych regionów dla młodych ludzi, 	Bardzo duży wpływ

	<ul style="list-style-type: none"> – pełnienie ośrodka wystawienniczo-targowego za sprawą Targów Kielce, – bogate dziedzictwo kulturowe i historyczne obszaru, – bliskość największych atrakcji turystycznych województwa świętokrzyskiego, – funkcjonowanie wielu ośrodków kulturalnych, – występowanie różnych form ochrony przyrody na terenie miasta. 	<ul style="list-style-type: none"> – rozwój aktywnych form wypoczynku, rekreacji i organizacja wydarzeń kulturalnych, – zewnętrzne środki finansowe. 	<ul style="list-style-type: none"> – niewystarczające wykorzystanie potencjału miasta, – słaba promocja gospodarcza i turystyczna. 	<ul style="list-style-type: none"> – niższa dynamika wzrostu w porównaniu do innych ośrodków wojewódzkich. 	
<p>Rewitalizacja obszarów poprzemysłowych: Kadzielnia, Wietrznia, Ślichowice pod potrzeby edukacji i turystyki</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Bliskość największych atrakcji turystycznych województwa świętokrzyskiego, – występowanie różnych form ochrony przyrody na terenie miasta, – uwarunkowania geologiczne. 	<ul style="list-style-type: none"> – Promowanie atrakcji turystycznych Miasta Kielce i województwa świętokrzyskiego, – rozwój aktywnych form wypoczynku, rekreacji i organizacja wydarzeń kulturalnych, – zewnętrzne środki finansowe, – przystąpienie do Globalnej Sieci Geoparków UNESCO. 	<ul style="list-style-type: none"> – Niewystarczające wykorzystanie potencjału miasta, – słaba promocja gospodarcza i turystyczna 	<ul style="list-style-type: none"> – Wyższa atrakcyjność innych regionów dla młodych ludzi. 	<p>Bardzo duży wpływ</p>
<p>Rozbudowa infrastruktury edukacyjnej na terenach przyrodniczo cennych administrowanych przez Geopark Kielce</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Bliskość największych atrakcji turystycznych województwa świętokrzyskiego, – występowanie różnych form ochrony przyrody na terenie miasta, – uwarunkowania geologiczne. 	<ul style="list-style-type: none"> – Promowanie atrakcji turystycznych Miasta Kielce i województwa świętokrzyskiego, – rozwój aktywnych form wypoczynku, rekreacji i organizacja wydarzeń kulturalnych, – zewnętrzne środki finansowe, – przystąpienie do Globalnej Sieci Geoparków UNESCO. 	<ul style="list-style-type: none"> – Niewystarczające wykorzystanie potencjału miasta, – słaba promocja gospodarcza i turystyczna 	<ul style="list-style-type: none"> – Wyższa atrakcyjność innych regionów dla młodych ludzi. 	<p>Bardzo duży wpływ</p>

<p>Stworzenie Geoparku Świętokrzyskiego i wpisanie go w Globalną Sieć Geoparków UNESCO (GGN UNESCO)</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Bliskość największych atrakcji turystycznych województwa świętokrzyskiego, - występowanie różnych form ochrony przyrody na terenie miasta, - uwarunkowania geologiczne. 	<ul style="list-style-type: none"> -Promowanie atrakcji turystycznych Miasta Kielce i województwa świętokrzyskiego, - rozwój aktywnych form wypoczynku, rekreacji i organizacja wydarzeń kulturalnych, - zewnętrzne środki finansowe, - przystąpienie do Globalnej Sieci Geoparków UNESCO. 	<ul style="list-style-type: none"> - Niewystarczające wykorzystanie potencjału miasta, - słaba promocja gospodarcza i turystyczna 	<ul style="list-style-type: none"> - Wyższa atrakcyjność innych regionów dla młodych ludzi. 	<p>Bardzo duży wpływ</p>
---	--	--	---	--	--------------------------

Źródło; Opracowanie własne

Przewidziane w Planie Działania projekty mają bardzo duży i duży wpływ na rozwój obszaru poprzez wykorzystanie mocnych stron i szans wskazanych w Analizie SWOT. Działania te będą jednocześnie przeciwdziałać słabym stronom i zagrożeniom. Najważniejsze z punktu widzenia rozwoju obszaru jest wykorzystanie atrakcyjności Miasta Kielce w obszarze dziedzictwa kulturowego i historycznego oraz walorów przyrodniczych, w tym potencjału endogenicznego w postaci unikatowej georóżnorodności. Odpowiednia realizacja zaplanowanych projektów bazujących na szansach i potencjałach zdefiniowanych już na poziomie opracowanego dokumentu „*Strategia Rozwoju Miasta Kielce na lata 2007–2020. Aktualizacja*” przyczyni się do zniwelowania zdiagnozowanych problemów. Dodatkowo zapewniony zostanie trwały wzrost społeczno-gospodarczy, odzwierciedlający się w nowych trwałych miejscach pracy, wynikających bezpośrednio i pośrednio z realizowanych inwestycji, utrzymaniu się istniejących miejsc pracy oraz wzroście dochodów mieszkańców w związku ze wzrostem liczby osób przyjeżdżających do Kielc (odwiedzający jednodniowi turyści). Realizacja projektów wpłynie również na poprawę jakości życia mieszkańców Kielc.

7. Wpływ realizacji projektów na poziom zatrudnienia

W wyniku wdrożenia Planu Działania założono powstanie bezpośrednio 126 miejsc pracy (pełne etaty liczone średniorocznie).

Wyliczenie wzrostu zatrudnienia przyjęto w oparciu o założenie realizacji co najmniej:

- 1 Projektu w ramach: *Rozbudowa Ogrodu Botanicznego w Kielcach w oparciu o endogeniczne zasoby dziedzictwa naturalnego* – założono utworzenie co najmniej 6 miejsc pracy liczonych średniorocznie.
- 3 Projektów w ramach: *Tworzenie całorocznych produktów turystycznych* – założono utworzenie co najmniej 20 miejsc pracy liczonych średniorocznie w ramach każdego z projektów.
- 3 Projektów w ramach: *Rozwój zaplecza noclegowego i gastronomicznego* – założono utworzenie co najmniej 20 miejsc pracy liczonych średniorocznie w ramach każdego z projektów.

W związku z powyższym Plan Działania przyczyni się do realizacji następujących wskaźników **rezultatu**:

- Wzrost zatrudnienia we wspieranych podmiotach (innych niż przedsiębiorstwa) [EPC] – 6.
- Wzrost zatrudnienia we wspieranych przedsiębiorstwach (EPC) – 120.

Zakłada się również, iż realizacja wskazanych typów projektów przyczyni się do powstania na obszarze Miasta Kielce co najmniej 300 miejsc pracy (na jedno miejsce pracy utworzone bezpośrednio w turystyce powstaną 2–3 miejsca pracy tworzone pośrednio).

Oprócz wskaźników zatrudnienia realizacja Planu Działania pozwoli osiągnąć następujące wskaźniki **produktu**:

- Liczba wspartych obiektów turystycznych i rekreacyjnych [szt.] – 4.
- Liczba wybudowanych obiektów turystycznych i rekreacyjnych [szt.] – 3.

8. Matryca powiązań projektów z kosztami i źródłami finansowania

W tabeli 5 przedstawione zostały projekty wraz z ich możliwymi źródłami finansowania oraz orientacyjną łączną wartością przedsięwzięć w ramach danego rodzaju projektu. Ze względu na rodzaj projektów przewidzianych do realizacji zakłada się w głównej mierze skorzystanie ze wsparcia Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014–2020.

Tabela 5 Matryca powiązań kosztów ze źródłami finansowania projektów podstawowych

Typ projektu	Podmiot uprawniony	Orientacyjna wartość [zł]	Możliwe źródło finansowania
Rozbudowa Ogrodu Botanicznego w Kielcach w oparciu o endogeniczne zasoby dziedzictwa naturalnego	Jednostka samorządu terytorialnego – Miasto Kielce, Geopark Kielce	10 mln	Działanie 7.2 <i>Rozwój potencjału endogenicznego jako element strategii terytorialnej dla określonych obszarów</i> RPO WŚ na lata 2014–2020
Tworzenie całorocznych produktów turystycznych	Mikro, małe, średnie i duże przedsiębiorstwa	50 mln	Działanie 7.2 <i>Rozwój potencjału endogenicznego jako element strategii terytorialnej dla określonych obszarów</i> Działanie 2.5 <i>Wsparcie inwestycyjne sektora MŚP</i> RPO WŚ na lata 2014–2020
Rozwój zaplecza noclegowego i gastronomicznego	Mikro, małe, średnie i duże przedsiębiorstwa	50 mln	Działanie 7.2 <i>Rozwój potencjału endogenicznego jako element strategii terytorialnej dla określonych obszarów</i> Działanie 2.5 <i>Wsparcie inwestycyjne sektora MŚP</i> RPO WŚ na lata 2014–2020
Organizacja wydarzeń cyklicznych	Jednostka samorządu terytorialnego – Miasto Kielce, Geopark Kielce, Inny podmiot	10 mln	Środki własne realizatora
Rewitalizacja obszarów poprzemysłowych: Kadzielnia, Wietrznia, Ślichowice pod potrzeby edukacji i turystyki	Jednostka samorządu terytorialnego – Miasto Kielce, Geopark Kielce, Interesariusze rewitalizacji	5 mln	Działanie 6.5. <i>Rewitalizacja obszarów miejskich i wiejskich</i> RPO WŚ na lata 2014–2020
Rozbudowa infrastruktury edukacyjnej na terenach przyrodniczo cennych administrowanych przez Geopark Kielce	Jednostka samorządu terytorialnego – Miasto Kielce, Geopark Kielce	14 mln	Działania 6.3 „Ochrona i wykorzystanie obszarów cennych przyrodniczo – ZIT KOF” RPO WŚ na lata 2014–2020
Stworzenie Geoparku	Projekt partnerski realizowany	O ostatecznej wartości zdecyduje	Projekt nie finansowany ze źródeł zewnętrznych; o ostatecznej wartości

<p>Świętokrzyskiego i wpisanie go w Globalną Sieć Geoparków UNESCO (GGN UNESCO)</p>	<p>w formule stowarzyszenia gmin obejmującego gminy: Kielce (Geopark Kielce jako jednostka realizująca projekt w imieniu Gminy Kielce, i Lider Projektu), Chęciny, Morawica, Sitkówka-Nowiny oraz Piekoszów.</p>	<p>zsumowanie wydatków związanych z realizacją procedury aplikacyjnej oraz funkcjonowaniem geoparku w strukturach GGN UNESCO.</p>	<p>zdecyduje zsumowanie wydatków związanych z realizacją procedury aplikacyjnej oraz funkcjonowaniem geoparku w strukturach GGN UNESCO</p>
---	--	---	--

Źródło: Opracowanie własne

9. Powiązanie Planu Działania z dokumentami strategicznymi

Plan Działania, odnosząc się w swoich założeniach do zidentyfikowanych potencjałów endogenicznych Miasta Kielce, uwzględnia także kontekst innych dokumentów strategicznych na szczeblu lokalnym (stanowiąc integralną część całościowej wizji rozwoju jednostki), a także dokumentów regulujących działania w przedmiotowym obszarze na szczeblu regionalnym. W związku z tym komplementarność z innymi działaniami oraz priorytetami wpływa na skuteczność i efektywność realizacji Planu Działania. Zestawienie tych dokumentów wraz z nawiązaniem do ich założeń przedstawiono w tabeli 6.

Tabela 6 Powiązanie Planu Działania z dokumentami strategicznymi

Dokument o charakterze strategicznym	Cele i kierunki działań	Uzasadnienie
<p>Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do roku 2020</p>	<p><i>Wizja:</i> Świętokrzyskie – region zasobny w kapitał i gotowy na wyzwania. <i>Misja:</i> Pragmatyczne dążenie do najpełniejszego i innowacyjnego wykorzystania przewag i szans, odwrócenia niekorzystnych tendencji demograficznych oraz podniesienia jakości życia mieszkańców przy jednoczesnej dbałości o stan środowiska. <i>Cel strategiczny 2</i> Koncentracja na kluczowych gałęziach i branżach dla rozwoju gospodarczego Regionu. 2.4 Pakietyzacja i komercjalizacja produktu turystycznego, czyli rynkowa gra zespołowa. 2.5 Specjalizacje przyszłości, czyli rozwój branż, które zostaną zidentyfikowane jako rzeczywiście perspektywiczne.</p>	<p>Zgodnie z założeniami niniejszego dokumentu strategicznego, realizacja celów i wskaźników w nim zawartych będzie miała miejsce poprzez koncentrację na kluczowych gałęziach i branżach rozwoju regionu. Założenia Planu Działania wraz ze wskazanymi w nim projektami wpisują się bezpośrednio w koncepcję rozwoju województwa świętokrzyskiego, ponieważ wykorzystują potencjały rozwojowe województwa oraz będą miały pozytywny wpływ na wzrost gospodarczy i poziom życia mieszkańców Miasta Kielce (tworzenie nowych miejsc pracy w sposób bezpośredni, jak i pośredni).</p>
<p>Strategia Rozwoju Powiatu Kieleckiego do roku 2020</p>	<p><i>Misja:</i> Podniesienie jakości życia mieszkańców powiatu kieleckiego oraz poprawa standardu usług publicznych poprzez realizowanie polityki zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego z poszanowaniem środowiska naturalnego i racjonalne wykorzystanie walorów kulturowych i turystycznych powiatu. <i>Cel strategiczny 2:</i> Ochrona i racjonalne wykorzystanie środowiska i dóbr kultury. <i>Priorytet 2:</i> Ochrona i optymalne wykorzystanie dóbr kultury. <i>Priorytet 3:</i> Rozwój turystyki oraz tworzenie i modernizacja infrastruktury kulturowej i turystycznej. <i>Cel strategiczny 3:</i></p>	<p>Plan Działania przyczyni się do rozwoju powiatu kieleckiego poprzez wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych do wzmocnienia i rozwoju turystyki na jego obszarze. Komplementarność w zakresie projektów wykorzystujących walory przyrodnicze i kulturowe (w tym georóżnorodność) Miasta Kielce przyczyni się nie tylko do ich ochrony, ale również do promocji o zasięgu ponadregionalnym. Mieszkańcy powiatu oraz turyści odwiedzający powiat (zwłaszcza Góry Świętokrzyskie) będą korzystać z usług oferowanych w Kielcach.</p>

	<p>Rozwój gospodarczy oraz rozwój infrastruktury technicznej i społecznej. <i>Priorytet 3:</i> Rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego. <i>Priorytet 4:</i> Rozwój sektora MŚP. <i>Priorytet 5:</i> Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich.</p>	
<p>Strategia Rozwoju Miasta Kielce na lata 2007–2020. Aktualizacja</p>	<p><i>Misja:</i> tworzenie miasta dobrego do życia, w którym mogą realizować się wszystkie grupy mieszkańców. Aby to osiągnąć miasto inwestuje w wygodną komunikację publiczną, sprawne przemieszczanie się po mieście, czystość i jakość środowiska, edukację oraz programy profilaktyki zdrowotnej. Miasto tworzy też dobre warunki do inwestowania i rozwoju przedsiębiorczości. W tym celu współpracuje z sektorem nauki i stawia na rozwój sektorów takich jak usługi, nowoczesne technologie i wzornictwo. Miasto stara się wykorzystać swój potencjał turystyczny, szczególnie walory przyrodnicze i geologiczne. Działania te sprawiają, że Kielce są dobrym miejscem zarówno do odwiedzenia, jak i zamieszkania na stałe. <i>Cel strategiczny 1:</i> Kielce przyjazne dla mieszkańców <i>Cel strategiczny 2:</i> Kielce atrakcyjne dla biznesu, osób przedsiębiorczych i kreatywnych <i>Cel strategiczny 3:</i> Zielone i czyste Kielce</p>	<p>Realizacja założeń zawartych w Planie Działania przyczyni się do urzeczywistnienia misji zawartej w Strategii, gdyż jego celem jest rozwój przedsiębiorczości i tworzenie nowych miejsc pracy, a także wykorzystanie potencjału endogenicznego i dbałość o jego zachowanie. Dzięki temu Kielce zwiększą swoją atrakcyjność jako miejsce interesujące pod względem turystycznym, a także odpowiednie do inwestowania i rozwoju nowoczesnych technologii. Warto podkreślić iż projekt <i>Rozbudowy Ogrodu Botanicznego</i> został wskazany bezpośrednio w dokumencie Strategii jako działanie 2.2 w ramach celu operacyjnego 2 dla celu strategicznego 3.</p>
<p>Lokalny Program Rewitalizacji obszarów miejskich, przemysłowych i powojсковych w mieście Kielce na lata 2014–2020</p>	<p><i>Cel główny:</i> podniesienie atrakcyjności gospodarczej, społecznej, przestrzennej i funkcjonalnej Miasta Kielce prowadzące do lepszego wypełniania funkcji metropolii regionu świętokrzyskiego. <i>Cel szczegółowy 6:</i> Rozbudowa infrastruktury społecznej i edukacyjnej oraz opracowanie atrakcyjnej kompleksowej oferty społeczno-kulturalnej. <i>Cel szczegółowy 8:</i> Stworzenie warunków ku rozwojowi funkcji gospodarczych. <i>Cel szczegółowy 10:</i> Otwarcie terenów przemysłowych.</p>	<p>Potencjał endogeniczny jakim jest bogata georóżnorodność Miasta Kielce występuje na terenach przemysłowych, które ze względu na swoją wartość zostały objęte rezerwatami przyrody, jednak niezbędne jest podjęcie działań w celu ich uatrakcyjnienia i stworzenia z nich obiektów rozpoznawalnych nie tylko w regionie, ale i w całym kraju. Projekty przewidziane do realizacji w Planie Działania przyczynią się do osiągnięcia tego celu.</p>

Źródło: Opracowanie własne

10. Podsumowanie

Podstawą rozwoju obszaru objętego Planem Działania jest posiadany potencjał endogeniczny w postaci unikatowego dziedzictwa przyrodniczego (w tym geologicznego) i kulturowego, wyrażającego się między innymi w wyjątkowej georóżnorodności, jak również specyficznym krajobrazie miejskim stanowiącym wypadkową uwarunkowań przyrodniczych, kulturowych i współczesnych procesów urbanizacyjnych. Kielce są historycznym centrum górnictwa i miejscem początków polskiej dydaktyki geologicznej. Georóżnorodność występująca na obszarze należy do najwyższych w Polsce. Atrakcyjność realizowanych projektów wykorzystujących zasoby geologiczne zdecyduje o rozwoju geoturystyki i towarzyszącej jej infrastruktury.

Zaplanowane do realizacji projekty będą wdrażane przy zaangażowaniu zarówno sektora publicznego, jak i gospodarczego, dzięki czemu przyniosą wymierne korzyści w postaci zwiększonych dochodów mieszkańców i nowych miejsc pracy. Ważnym aspektem będzie wykorzystanie lokalizacji Miasta Kielce oraz wzmocnienie funkcji bazy wypadowej dla osób zwiedzających region świętokrzyski.

Realizacja Planu Działania powinna zwiększyć atrakcyjność turystyczną Kielce z perspektywy przyjazdów 1–3 dniowych dla mieszkańców województw ościennych. Miasto Kielce zakłada realizację dwóch projektów bezpośrednio wykorzystujących georóżnorodność. Jednak najważniejsze będzie zaangażowanie partnerów z sektora gospodarczego, którzy stworzą w Kielcach nowe produkty turystyczne wspierające geoturystykę i przyciągające w ciągu roku co najmniej 150 000 odwiedzających. Tego typu projekty wpłyną pozytywnie na obłożenie już istniejącej bazy noclegowej jak i na powstanie nowej.

Za całościowe podsumowanie potwierdzające przyjęty kierunek w Planie Działania posłużą informacje podane na stronie internetowej Polskiej Akademii Nauk dotyczące turystyki i geoturystyki: Turystyka to przemysł XXI wieku. Z opracowań ONZ wynika, że w XXI wieku około 30% zatrudnionych będzie pracować w dziedzinach bezpośrednio lub pośrednio związanych z turystyką. Już dzisiaj pod względem obrotów finansowych plasuje się ona na trzecim miejscu po przemysłach: paliwowo-energetycznym i samochodowym. W warunkach podnoszenia wykształcenia społeczeństw krajów rozwiniętych obok typowej turystyki wypoczynkowej i krajoznawczej pojawiają się potrzeby bardziej wyrafinowane, zaspokajane przez turystykę kwalifikowaną. Na pograniczu turystyki krajoznawczej i kwalifikowanej pojawiła się nowa gałąź turystyki, turystyka geologiczna, czyli geoturystyka. Geoturystyka jest działem turystyki poznawczej nastawionej na przeżycia bazujące na

poznawaniu obiektów i procesów geologicznych oraz doznawaniu w kontakcie z nimi wrażeń estetycznych. Geoturystyka może także być działem turystyki kwalifikowanej, jeśli poznawanie obiektów geologicznych wymaga specjalnych umiejętności (sprawności fizycznej, wiedzy geologicznej, specjalistycznych kwalifikacji np. wspinaczkowych, żeglarskich). Geoturystyka wykorzystuje rezultaty badań geologii podstawowej do celów praktycznych (np. przy tworzeniu nowego produktu turystycznego), jest zatem także działem geologii stosowanej²⁴.

Miasto Kielce jako wspólnota ludzi, którzy – można powiedzieć, odziedziczyli georóżnorodność, stoi przed szansą na jej wykorzystanie do rozwoju turystyki. Stale rosnąca liczba turystów, szukanie unikatowości, przygody i zdrowia oraz szybko zmieniająca się sytuacja geopolityczna na świecie, to argumenty zwiększające szanse na sukces.

---

²⁴ Strona internetowa Polskiej Akademii Nauk, *planetaziemia.pan.pl*.

Spis tabel

Tabela 1 Wskaźniki statystyczne dotyczące demografii i aktywności społecznej, struktury przedsiębiorczości i rynku pracy oraz struktury budżetu w Mieście Kielce w 2015 r.....	7
Tabela 2 Projekty podstawowe	32
Tabela 3 Podmioty uprawnione do realizacji projektów podstawowych.....	35
Tabela 4 Powiązanie z Analizą SWOT obszaru Miasta Kielce	38
Tabela 5 Matryca powiązań kosztów ze źródłami finansowania projektów podstawowych...	44
Tabela 6 Powiązanie Planu Działania z dokumentami strategicznymi.....	46

Spis rysunków

Rysunek 1 Lokalizacja Miasta Kielce na tle województwa świętokrzyskiego	6
Rysunek 2 Rezerwy przyrody występujące na terenie Miasta Kielce.....	12
Rysunek 3 Formy ochrony przyrody na terenie Miasta Kielce.....	13